

Problém kyberšikany na základních školách

Eva Pindáková

Bakalářská práce
2014

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2013/2014

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Eva Pindáková**

Osobní číslo: **H11243**

Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**

Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Forma studia: **prezenční**

Téma práce: **Problém kyberšikany na základních školách**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti šikany a kyberšikany a jejich projevů u žáků základních škol.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníku.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

ECKERTOVÁ, Lenka a Daniel DOČEKAL. Bezpečnost dětí na internetu: rádce zodpovědného rodiče. Brno: Computer Press, 2013. ISBN 978-80-251-3804-5.
FIELD, Evelyn M. Jak se bránit šikaně: praktický rádce pro děti, rodiče i učitele. Praha: Ikar, 2009. ISBN 978-802-4911-762.
KOLÁŘ, Michal. Bolest šikanování. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-736-7014-3.
ROGERS, Vanessa. Kyberšikana: pracovní materiály pro učitele a žáky i studenty. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-807-3679-842.
VÁGNEROVÁ, Kateřina et al. Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-807-3676-117.
CHRÁSKA, Miroslav. Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Michaela Lukešová
Ústav pedagogických věd

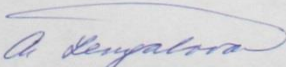
Datum zadání bakalářské práce:

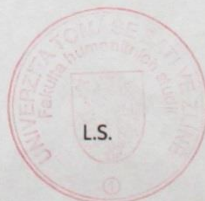
20. ledna 2014

Termín odevzdání bakalářské práce:

2. května 2014

Ve Zlíně dne 20. ledna 2014

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 23.4.2014

..... *Amaláková*

¹⁾ zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevdělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlášení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdaním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezahrnuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, uděje-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odůvodní-li autor takového díla udělit svolení bez věcného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybnějiho projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 nřstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídně k větší výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Tato bakalářská práce pojednává o problematice kybernetické šikany. V teoretické části se čtenář seznámí s proměnami šikany ve světě médií, pojmy s kyberšikanou souvisejícími, novými médii, médii v rodině a informační společnosti a jejími technologiemi. Druhá kapitola pojednává o rozdílech mezi kyberšikanou a tradiční šikanou, také se dotkneme tématu, kde se v jedinci potřeba šikanovat druhé bere, popsány zde jsou definice kyberšikany, první celosvětový případ, legislativa, dále účastníci procesu kyberšikanování a druhy a prostředky sloužící kyberšikaně. Předposlední kapitola řeší otázku rozpoznání a řešení kyberšikany. Kapitola čtvrtá je věnována prevenci proti tomuto sociálně patologickému jevu. Praktická část je kvantitativního charakteru a cílem bude analyzovat projevy kyberšikany na základních školách. Získaná data jsou zpracována popisnou metodou.

Klíčová slova: šikana, kyberšikana, prevence, oběť, agresor

ABSTRACT

This thesis deals with the issue of cyberbullying. In the theoretical part the reader is familiarized with the changes in bullying in the world of media, cyberbullying related concepts, new media, media in the family, information society and its technologies. The second chapter discusses the differences between traditional bullying and cyberbullying, also touches the topic, 'where individuals need to bully others' comes from, definition of cyberbullying is described here, first global event, legislation, as well as participants in the process of cyberbullying and types and resources used in cyberbullying. The penultimate chapter addresses the issue of recognizing and addressing cyberbullying. The fourth chapter is devoted to the prevention of this socially - pathological phenomena. The practical part is of quantitative nature and will aim to analyse cyber-bullying in primary schools. The data used will be processed using descriptive method.

Keywords: bullying, cyberbullying, preventiv, victim, aggressor

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala paní Mgr. Michaele Lukešové za odborné vedení a cenné rady po celou dobu psaní práce. Dále bych chtěla poděkovat ředitelkám základních škol, které mi umožnily umístit dotazník na jejich školy a žákům za ochotu při vyplňování. V neposlední řadě patří velký dík mojí rodině za podporu při studiu.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	9
I TEORETICKÁ ČÁST.....	11
1. ROZVOJ MÉDIÍ.....	12
1.1. RODINA A MÉDIA.....	14
1.2. INFORMAČNÍ SPOLEČNOST A JEJÍ TECHNOLOGIE	15
2. ROZDÍL MEZI TRADIČNÍ ŠIKANOU A KYBERŠIKANOU.....	17
2.1. ROZDÍL V PROCESU ŠIKANY A KYBERŠIKANY	17
2.2. VÝVOJ TRADIČNÍ ŠIKANY	19
2.3. VYMEZENÍ POJMU KYBERŠIKANA	20
2.4. ÚČASTNÍCI PROCESU KYBERŠIKANY	21
2.5. DRUHY A PROSTŘEDKY KYBERŠIKANY	23
3. ROZPOZNÁNÍ A ŘEŠENÍ KYBERŠIKANY	26
4. PREVENCE KYBERNETICKÉ ŠIKANY.....	28
4.1. PREVENCE KYBERŠIKANY V RÁMCI ŠKOLY.....	28
4.2. PREVENCE KYBERŠIKANY V DOMÁCÍM PROSTŘEDÍ A VOLNÉM ČASE	29
II PRAKTICKÁ ČÁST	31
5. ÚVOD DO PRAKTICKÉ ČÁSTI.....	32
5.1. VÝZKUMNÝ PROBLÉM	32
5.2. VÝZKUMNÉ CÍLE	32
5.3. VÝZKUMNÉ OTÁZKY	33
5.4. VÝZKUMNÝ SOUBOR	33
6. METODOLOGIE VÝZKUMU.....	35
7. VÝSLEDKY VÝZKUMU.....	36
8. INTERPRETACE VÝSLEDKŮ.....	51
8. DOPORUČENÍ PRO PRAXI.....	54
ZÁVĚR	56
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	57
SEZNAM TABULEK.....	60
SEZNAM PŘÍLOH.....	61

ÚVOD

Šikanování je velmi nebezpečná forma násilí, která se projevuje již na základních školách. V posledních letech zaznamenala šikana několik změn. První z nich je zjištění, že je rozšířenější, než se očekávalo. Výzkumy ukazují, že se nevyskytuje pouze čas od času, ale že je to na základních a středních školách častý jev. Další fakt je spojen s proměnou šikany. V souvislosti s masivním využíváním internetu a jiných informačních technologií se šikana přenesla i do kyberprostoru. Tento patologický jev se nazývá kyberšikana. Kyberšikana se v posledních letech stala častou mezi žáky základních a středních škol. Nejpravděpodobnějším vysvětlením je, že tato věková skupina vyrůstající v době sítí, má mnohem lepší dovednosti v oblasti informačních technologií než starší generace. K vysvětlení patří také fakt, že rodiče mnohdy nevysvětlí potomkům rizika užívání komunikačních technologií, ať už z důvodu nedostatku času nebo si neuvědomí, že je důležité dítěti nebezpečí objasnit. Problematikou kyberšikany se v České republice v současné době intenzivně zabývá Mgr. Kamil Kopecký, Ph.D, jež působí jako vedoucí Centra prevence rizikové virtuální komunikace. Také je vedoucím projektu E-bezpečí a vyučuje na UP v Olomouci. Další významnou osobností v oblasti této problematiky je Mgr. Veronika Krejčí, která také vyučuje na pedagogické fakultě UP. Také vznikají internetové stránky a projekty zaměřené na kyberšikanu, které zmíníme v kapitole 4. Mezi významné publikace zabývající s kybernetickou šikanou českých i zahraničních autorů patří *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem* (Alena Černá), *Kyberšikana: pracovní materiály pro učitele a žáky i studenty* (Vanessa Rogers), *Cyberbullying and cyberthreats: responding to the challenge of online social aggression, threats, and mistreatment* (Nancy Willard), *Proměny šikany ve světě nových médií* (Vašutová Maria).

Volba tohoto tématu souvisí se sociální pedagogikou, jelikož jedním z aktuálních témat sociální pedagogiky je působení médií na výchovný proces. Sociální pedagogika by měla reflektovat pozitivní i negativní účinky médií a hledat vztahy a možnosti výchovy v souvislosti s jejich působením. Tématem sociální pedagogiky je také primární, sekundární a terciární prevence týkající se sociálně - patologických jevů, kterým kyberšikana je.

Bakalářská práce je rozdělena do dvou částí. Cílem teoretické části je seznámení s vymezením problematiky kybernetické šikany a vytvořením teoretických východisek pro praktickou část. Cílem praktické části, která na kyberšikanu nahlíží z pohledu agresorů

a obětí, bude zjištění, jaké je povědomí žáků o kyberšikaně a zda s ní mají osobní zkušenosti, dále jaké prostředky žáci používají a do jaké míry. Zjišťujeme také, na koho se v případě kyberšikanování obrátili a zda jim dotyčný pomohl. Výzkum se týká také používaných druhů, prostředků a prevence kyberšikany, dále potom otázkou kyberagresorů. Praktická část zahrnuje i doporučení pro praxi.

TEORETICKÁ ČÁST

1. ROZVOJ MÉDIÍ

Svět nebyl nikdy tak mediálně vybavený, jako je tomu dnes. Neustále se rodí nové komunikační prostředky, které je potřeba zkoumat ze všech stran, vytýčit si jejich přínos i nebezpečí pro lidstvo. Abychom porozuměli světu médií, měli bychom popsat nejprve samotná média. Médium je v současné době často skloňovaným pojmem. Setkáme se s ním ve fyzice, chemii, biologii, výpočetní technice i teorii sociální komunikace. Samotné médium můžeme z pohledu mediálních studií definovat jako: „prostředek komunikace, tedy článek mezi komunikátorem a příjemcem, který přenáší informace v různých formách a za různým účelem.“ (Reifová, 2004, str. 139)

Dle Jiráka (et al, cit. podle Vašutová, 2010, str. 11-12) můžeme média dělit dle rozmanitých kritérií. Ta, která zprostředkovávají někomu nějaké sdělení, označujeme jako média komunikační. Pod pojem primární komunikační média spadají tzv. kódy. Kódy jsou soustava znaků a pravidel pro jejich užívání. Za kód můžeme považovat například rodný jazyk. Samotné užití kódu není ale v dnešní době dostačující. S rostoucími požadavky společnosti je třeba přenášet data na větší vzdálenost v co nejkratším čase, k čemuž nám slouží sekundární komunikační média. Za sekundární média považujeme nejrozličnější prostředky mechanického, analogového či digitálního nahrávání, ale i prostředky snažící se dostat sdělení ke vzdáleným adresátům prostřednictvím přenosové a vysílací techniky (telefon, telegraf, telekonference) a počítačové komunikační sítě.

V rovině technologické můžeme média dělit do tří hlavních skupin: *média tištěná* (noviny, časopisy, knihy, letáky), *média s vysílaným signálem* (telegraf, rozhlas, televize), *média nová* (internet, sociální sítě, GSM, počítačové hry, CD-ROM). (Jirák et al, cit. podle Vašutová, 2010, str. 12)

Abychom více specifikovali celkový pojem média, rozlišíme nyní funkce médií. Zde ovšem musíme vždy brát v potaz věkovou skupinu, kulturu, věk a daný obor, ze kterého je na média nahlíženo.

Kraus chápe funkce masmédií jako projevující se úkon, činnost určitého zaměření a významu, která má rozdílnou intenzitu a účinek, ale i rozdílné důsledky. Funkce masmédií můžeme diferencovat do čtyř oblastí dle převažující orientace a dominantního účinku. *Informativní funkce*, která spočívá v poskytování informací, dat a zpráv adresátům, *komunikativní funkce*, kdy dochází ke spojení a přenosu sdělení, dorozumívání, *formativní*

funkce, kdy média přispívají k utváření názorů a postojů adresátů a *rekreativní funkce*, kdy média slouží jako prostředek regenerace, odpočinku, zábavy.

K výrazné proměně pojmu médií došlo v 90. letech minulého století. Začínáme proto hovořit o pojmu „nová média“. Tvoří velmi pestrou a širokou skupinu - jak z hlediska funkce přenášných sdělení, tak způsobů jejich užívání.

Mezi nová patří mobilní telefony, počítačové hry, webové stránky, elektronická pošta nebo služby digitální televize, iPody, iPady. Jednotícím znakem pro nová média je *systém dvojí reprezentace*. Na vrchní úrovni jsou sdělení formulována ve srozumitelných a známých kódech (texty, obrazy, zvuky), na spodní úrovni jsou pak tyto primární kódy sekundárně kódovány do sekvencí logických jedniček a nul binárního kódu. S těmito kódy na strojové úrovni lidé nedokážou pracovat, proto potřebují nutně překladatele, kterým rozumíme jakékoliv zařízení schopné algoritmické manipulace s daty v binárním kódu (např. stolní počítač, mobilní telefon). Vzhledem k tomu, že binární kód je nejjednodušší možný kód (má pouze dvě figury), může sekundárně kódovat znaky libovolného jiného kódu. (Reifová, cit. podle Vašutová, 2010, str. 12-13)

Nástup a rozvoj nových médií přivodil oslabení médií tradičních, jako jsou periodický tisk či rozhlas, a proměnil i podobu televizního vysílání. Počáteční vlnu nadšení z nových komunikačních možností vystřídal na počátku 21. století vystřízlivění a uvědomění si výskytu sociálně-patologického chování umožňovaného především internetem (zneužívání nelegálně získaných dat, internetové pirátství, internetový terorismus a v individuální a skupinové rovině například kyberšikana). (Jirák et al, cit. podle Vašutová, 2010, str. 15)

S nástupem nových médií je třeba zmínit nové pojmy s médii souvisejícími: kyberprostor a kybernetickou bezpečnost. Prostředí, ve kterém je kybernetická šikana prováděna se nazývá kyberprostor. Ten můžeme definovat jako „stanoviště kybernetické společnosti s mnoha odvětvími, které běží paralelně s těmi v tradiční společnosti.“ (Kostopoulos, 2013, str. 14). Kybernetický prostor se může při nesprávném chování stát nebezpečným. Stejně jako v běžném životě je třeba zde dodržovat daná pravidla bezpečnosti. Samotná kybernetická bezpečnost se skládá ze 4 principů, které jsou naprosto nezbytné pro jakýkoli důvěryhodný prostor. Mezi tyto principy řadíme: *princip důvěrnosti* (údaje předávané či uložené jsou soukromé, mají být zobrazeny pouze oprávněným osobám), *princip integrity* (předávaná nebo uložená dat jsou věrohodná), *princip*

dostupnosti (přenášená nebo uložená data jsou přístupná pro všechny oprávněné osoby), *princip nepopíratelnosti* (údaje předávané nebo uložené jsou nesporné pravosti, zejména týkají-li se digitálních certifikátů, digitálních podpisů nebo jiných explicitních identifikátorů). (Kostopoulos, 2013, str. 14)

1.1. Rodina a média

Média mají dopad na mnoho stránek našeho každodenního života, jsou pro nás bohatým zdrojem informací i zábavy. Vedle rodiny a školy jsou dalším faktorem, který nejvíce ovlivňuje chování dětí. V potaz by se měl brát i vliv médií na výchovu dětí. Jedním z nejdůležitějších faktorů, které přispívají nebo omezují ke vzniku kyberšikany je technická vybavenost rodin.

Svou roli zde hraje klesající cena elektroniky, čímž se stává běžně dostupnou. V roce 2009 připadalo na 100 domácností v České republice 132 televizorů, přičemž v posledních letech došlo u tohoto média jen k pozvolnému nárůstu. Sledování televize se stalo jedním z nejběžnějších způsobů trávení společného rodinného času, centrem zábavy. Televize je nejrozšířenějším médiem v České republice. Počty dalších mediálních nosičů mezi 50-100 kusy na stovku domácností vykazaly podle údajů ČSÚ v roce 2009 následující pořadí: CD přehrávač (70 ks), DVD přehrávač/rekordér (60 ks) a videopřehrávač /rekordér (58 ks). Jak ukazují dlouhodobé výzkumy, technická vybavenost rodin pozvolna stoupá, pouze v případě videopřehrávače byl zaznamenán pozvolný pokles, což souvisí s prudkým nástupem DVD technologie. Mezi další přístroje v českých domácnostech patří: na sto domácností připadlo 22 ks satelitních souprava a 15 ks videokamer. Tyto výzkumy se datují k roku 2009, a taktéž jejich množství v českých domácnostech pozvolna roste. Vyšší hodnoty vykazují domácnosti s podnikatelem či zaměstnanou osobou než v domácnostech seniorů. U domácností tříděných dle věku osoby dominovaly ty domácnosti, kde byla osoba ve věku 40-49 let. Dalším důkazem mediálního rozvoje je výrazný nárůst počítačů v českých domácnostech v posledních deseti letech. Zatímco podle statistik ČSÚ připadalo v roce 1999 na stovku domácností 19 počítačů, v roce 2009 již šlo o 72 počítačů. Ze šetření také vyplývá, že častější je vlastnictví počítačů v domácnostech s dětmi a dospívajícími a u rodin s vyššími příjmy. V bezdětných domácnostech se v roce 2009 nacházelo 48 počítačů, zatímco v domácnostech s dětmi a dospívajícími 116 počítačů. Dle ČSÚ vlastnilo v roce 2013 68,1 % českých domácností internet, a 67,0 jich mělo připojení k internetu. Obdobně je na tom i počet osob starších 16 let, které používali v roce 2013 internet (70 %),

kdy ho nejvíce používala věková skupina 16-24 let (96,9 %). (Česká republika v číslech 2013 [online], 2013)

Přestože se v posledním čtvrtletí roku 2013 počet počítačů ustálil, stávající číslo si zaslouží pozornost. Je - li mezi dětmi a mladistvými takový rozsah vlastnictví počítačů a možnost připojení k internetu, je třeba dbát také na jejich obeznámení s možným nebezpečím, se kterým se mohou prostřednictvím těchto médií setkat.

1.2. Informační společnost a její technologie

Lidstvo a společnost prošlo již mnoha etapami. V každé této etapě se jedinec profiluje a přetváří na individuální a společenské úrovni. Nyní se nachází na vrcholu informační revoluce a společnost nazýváme informační společností. Informační společnost má silný vliv prakticky na všechny oblasti našeho života - od politiky, přes ekonomii až po vzdělávání. Její výhodou je snížení prostorového a časového omezení člověka a jeho možnost přístupu k množství informací. S informační společností jde ruku v ruce i poznávání nových oblastí a odbourávání pomyslných hranic díky snadnější komunikaci mezi vzdálenými místy.

Podstatným rysem informační společnosti (nebo také postmoderní, post - postmoderní či postindustriální) je „využívání digitálního zpracování, uchovávání a přenosu informací. Ze zpracování informací se stává významná ekonomická aktivita, která jednak prostupuje tradičními ekonomickými či společenskými aktivitami a jednak vytváří zcela nové příležitosti a činnosti, které podstatně ovlivňují charakter společnosti.“ (Zlatuška, 1998, str. 1-6)

Informační společnost je založena na intenzivním využívání informačních a komunikačních technologií. Tato společnost pokládá vytváření, šíření a manipulaci s informacemi za důležitou, ne-li primární součást svých ekonomických, kulturních a společenských aktivit. (Jirovský et al, cit. podle Vašutová, 2010, str. 37)

Chceme-li porovnávat dnešní generaci s tou dřívější, zjistíme, že v řadě atributů to není možné, neboť dříve u mládeže neexistovaly. Samozřejmě nejpodstatnějším atributem současné mládeže je její spojení s novými informačními a komunikačními technologiemi. (Sak, Saková, 2004, str. 124)

Komunikační a informační technologie se stávají s novou dobrou stále vyspělejší. Nejstručněji lze *ICT* charakterizovat jako veškeré technologie užívané pro práci

s informacemi, později rozšířené i o užití pro komunikaci. *Informační technologie* je termín používaný k popisu technického vybavení (hardware) a počítačových programů (software), které nám umožňují přistupovat, získávat, ukládat, organizovat, manipulovat a prezentovat informace elektronickou cestou. Do oblasti hardware spadají osobní počítače, skenery a digitální kamery. Programové vybavení - operační systémy, kancelářské aplikace, multimediální programy aj. spadají do oblasti software. *Komunikační technologie* je termín používaný k popisu technického vybavení, prostřednictvím kterého mohou být informace primárně v podobě lidského hlasu, případně jeho zápisu, zprostředkovány, upravovány atd. Radíme sem například telefony-klasické i mobilní, faxy, modemy atd. (Vašutová, 2010, str. 38)

Ačkoli s sebou ITC přináší mnoho kladů, jako je rychlost a dostupnost informací, což je velmi užitečné například pro studenty, či nové formy komunikace, měli bychom se mít na pozoru před možností potlačení normální komunikace a dalšími negativy těchto vyspělých technologií.

2. ROZDÍL MEZI TRADIČNÍ ŠIKANOU A KYBERŠIKANOU

Člověk se rodí jako sebestředná bytost. Až v průběhu života si uvědomí, že není na světě sám. Musí se naučit žít a tolerovat ostatní, chovat se a jednat podle norem a pravidel. Některým lidem to však činí potíže. Ať už kvůli prostředí, ve kterém vyrůstá či kvůli nesprávné výchově. Důsledkem bývá nezdravé chování, které může vést až k patologickým jevům, jako je agrese a šikana. „Pod pojmem šikana nebo šikanování mezi dětmi se rozumí široký okruh chování dítěte nebo skupiny s cílem ohrožit, zastrašit, ponížít nebo jinak ublížit jinému dítěti nebo skupině dětí. Šikana zahrnuje slovní ponižování, nadávání a neustálé kritizování, výsměch, hrubé žertování, vydírání, omezování svobody, pohrdání, poškozování oděvu a osobních věcí, tělesné napadení.“ (Pöthe, 1996, str. 96). Šikanu můžeme definovat také jako, ubližování někomu, kdo se nemůže nebo nedovede bránit. Obyčejně mluvíme o šikaně tehdy, když jde o opakované jednání, ve velmi závažných případech označujeme za šikanu i jednání jednorázové, s hrozbou opakování.“ (Říčan, Janošová, 2010, str. 21). Je potřeba si uvědomit, že existuje tenká hranice mezi škádlením a šikanováním. Roli zde hraje postoj objektu posměchu. Jde-li o kamarádké škádlení, dotyčný reaguje humorně. Následuje-li po aktu místo smíchu trápení, smutek, měl by se iniciátor omluvit. Když se neomluví a smutek mu naopak činí radost, hovoříme o šikaně. S šikanou souvisí pojem agrese, kterou lze definovat jako: „brutální a náhlý útok na osobu, aniž došlo k provokaci.“ (Bourcet, Gravillonová, 2006, str. 12)

Abychom pochopili, kde se potřeba šikanovat v jedinci bere, zaměříme se na samotný vznik agrese. Eibl – Eibesfeld (cit. podle Nekonečný, 2009, str. 234) popisuje tři modely vzniku agresivity: „*Model založený na poznatcích z psychologie učení:* agresivnímu chování se člověk učí již od dětství, může být zpevnováno požadavky rodičů a odměňováním agresivního chování. *Model frustrace a agrese:* agresivní chování je vyvoláno citovými deprivacemi v raném dětství a aktuálně pak situacemi frustrace. *Pudový model:* agresivní chování člověka vychází z vrozeného pudu k agresi.“

2.1. Rozdíl v procesu šikany a kyberšikany

Agresivní chování se během posledních let přeneslo také do kyberprostoru. Kyberšikana, stejně jako tradiční šikana mají za cíl někomu ublížit. Rozdíl je v tom, že kyberšikana zaujímá pouze násilí psychické, kdežto šikana jak psychické tak fyzické. Není ani ojedinělý případ, že se tyto dva druhy násilí prolínají (například fyzické napadení spolužáka nahrané mobilním telefonem). Základní rozdíl spočívá v anonymitě útočníka

díky tomu, že se kyberšikana odehrává ve virtuálním světě. Útočí-li agresor přes některou z komunikačních technologií, oběť nezná útočnickovu identitu. Chce-li iniciátor někoho kyberšikanovat prostřednictvím mobilu, obvykle si změni telefonní číslo. V případě internetu si změni jméno a schová se pod přezdívku (tzv. nick) nebo si může založit novou e - mailovou schránku. Není ani neobvyklé, že se agresor schová za identitu jiného člověka, který je potom mylně považován za agresora. Tyto vymoženosti udržují iniciátora kyberšikany relativně v bezpečí. S kyberšikanou se můžeme setkat prakticky kdekoli a kdekoli. Může se šířit velice rychle a dosáhnou celosvětového rozměru. Nejenže útočnickovi nabízí jiné formy ubližování, měni se i role agresora a oběti a proces šikanování celkově.

První změnou je *anonymita* útočnicka. Technicky zdatný anonymní agresor se nemusí bát, že by byl vypátrán. To mu umožňuje své aktivity stupňovat, což by si tváří v tvář netroufl. Fakt, že útočník nevidí bezprostřední reakci oběti, mu znesnadňuje empatii a uvědomit si důsledky svých činů. Další změnou je *proměna agresora*, který nemusí být fyzicky či sociálně zdatný jedinec. Agresorem je jedinec zdatný v informačních technologiích. S touto změnou logicky souvisí *proměna oběti*, kterou se může stát prakticky kdokoli. Stále převažují útoky na slabšího, v tomto případě slabšího jedince v oblasti ITC. Riziko stát se obětí kyberšikany roste se závislostí dětí na mobilních telefonech a počítačích. Tradiční šikana založená na fyzickém kontaktu lze částečně předvídat, avšak *před kyberšikanou není úniku*. Agresor může oběť najít kdekoli a kdykoli, tzn. i v „bezpečí“ domova. Významnou změnou je *absence násilí*. V procesu kyberšikany se neobjevují přímé znaky šikanování, kterých by si mohli rodiče nebo učitelé všimnout (modřiny, roztrhané oblečení,...). Tato skutečnost znesnadňuje kyberšikanu odhalit. V případě tradiční fyzické šikany je každá jednotlivá akce jednorázová a svým způsobem ukončená záležitost. Obdrží-li oběť prostřednictvím média například urážlivou SMS, e-mail, nebo je na webové stránky vyvěšeno její video, tyto urážky se jí znovu a znovu připomínají. Oběť pak žije pod neustálým tlakem. Napsaná slova mají daleko tvrdší dopad než slova mluvená. Především kyberšikana prostřednictvím webových stránek umožňuje přístup každému. Tady nastává změna, co se týče *šíře publika*. Tady platí, že agresor nemusí provádět kyberútok opakovaně-stačí vyvěsit například ponižující fotografii jednou na internet. Tu si pak může kdokoli zkopírovat nebo rozesílat dále. Ponižení šikanovaného může vidět stovky i tisíce lidí. To může vést ke zhroucení dotyčného. (Vágnerová, 2009, str. 93-96)

Internetový portál kybersikana.eu vytvořil pro rozdíl mezi tradiční šikanou a kyberšikanou přehlednou tabulku.

Kyberšikana	Šikana
Anonymní útočník	Konkrétní útočníci
Útočník má mnoho identit	Útočník se nemění
Počítačové znalosti	Fyzická síla
Publikum – přístup může mít každý (webové stránky, blogy, atd.)	Omezený počet účastníků
Těžko rozpoznatelná	Náznamy (roztrhané oblečení, modřiny...)

Tabulka 1 Rozdíl mezi kyberšikanou a šikanou (Kyberšikana [online], 2010)

Až už se jedná o šikanu nebo kyberšikanu, v obou případech se jedná o závažný jev, který musí být řešen a jehož oběti potřebují pomoc a podporu.

2.2. Vývoj tradiční šikany

K rozdílné charakteristice kybernetické a tradiční šikany patří i odlišný vývoj. Pro kyberšikanu nebylo dosud popsáno žádné schéma průběhu. „Šikanování je sociální nemoc ve společnosti, jejímž důsledkem je poškozování zdraví jednotlivce, skupin, včetně rodiny a společnosti vůbec“ (Kolář, 2005, str. 17). U této sociální nemoci existuje 5 stádií.

První stadium - zrod ostrakismu je mírnou, převážně psychickou formou násilí. Oběť je odmítána, pomlouvána, ostatní se s ním nebaví, vymýšlí na její účet intriky a drobné „legrácky“. Tato forma je zárodečnou podobou šikanování a vyskytuje se téměř ve všech sociálních skupinách. Svou roli zde hraje učitel, který může, ač nevědomě, přispět k vývoji. Může mít ve třídě oblíbeného žáka, jehož osobu či přednosti vyvyšuje nad ostatní, nebo může jít o žáka, jehož častěji než ostatním žákům vytýká jeho slabiny a nedostatky, čímž snižuje jeho autoritu. Takové děti se brzy ocitnou na okraji třídy. *Druhé stadium – přitvrzování, manipulace, počátky fyzické agrese* se vyznačuje přechodem z psychického nátlaku do zatím mírné fyzické agrese. Ostrakizovaný žák slouží pro spolužáky jako odreagování v zátěžových situacích, jako jsou písemné testy, zkoušení, konflikt s vyučujícím, nebo jen proto, že je docházka do školy obtěžuje. Klíčovým momentem je *třetí stadium – vytvoření jádra*, kdy se vytváří skupina agresorů, kteří už

nešikanují nahodile, ale systematicky. Toto jádro spolupracuje a útočí na nejvhodnější oběť. Třetí stadium má znaky falešné solidarity (normou třídy je „nebonzovat“) a pyramidu šikanování (vytvoření hierarchie skládající se z agresora/ agresorů, jeho/ jejich pomocníků, mlčící většiny/ přihlížejících a oběti/ obětí). Přihlížející část třídy oběti neubližuje, ale ani jí nepomůže. Tento stupeň ještě umožňuje pedagogovi, aby poměrně rychle a efektivně zasáhl. *Čtvrté stadium – většina přijímá normy agresorů* je fází, kdy jsou normy agresorů přijaty většinou třídy a stanou se nepsaným zákonem. Jen málokdo se dokáže postavit tlaku skupiny, i mírní a ukáznění žáci se začínají chovat krutě. Někdy dochází k tomu, že oběť přijímá svou roli, aniž by se agresorům vyhýbala. Dochází to až tak daleko, že oběť agresory sama vyhledává, protože na nich pociťuje jistou závislost. *Páté stadium – totalita neboli dokonalá šikana* je poslední fází, kdy normy agresorů přijímá celá třída. Agresor využívá svou oběť jako svůj majetek. Přivlastňuje si jeho peníze a věci, čas, dokonce i city a tělo. Oběti takové normy nepřijdou nijak nenormální, dokonce se stává, že oběť agresora brání. (Vágnerová, 2009, str. 79-83).

Ať už jde o šikanu tradiční či kybernetickou, v žádném případě ji nesmíme podceňovat. Oba tyto příbuzné patologické jevy je třeba brát vážně, snažit se předcházet jejich vzniku a v případě rozvinutí vynaložit co největší úsilí k jejich odstranění.

2.3. Vymezení pojmu kyberšikana

Šikana je jev starý patrně jako škola sama. S vývojem ITC se však nejen pro žáky naskytují nové možnosti útočení na druhé. Fenomémem dnešní doby se stala kyberšikana (taktéž kybernetická šikana, počítačová šikana, z angl. cyberbullying). Ať už záměrně nebo neúmyslně, počítačová šikana je velmi nebezpečný jev, který v nejhorším případě může skončit sebevraždou nebo může poznamenat lidskou psychiku po zbytek života. V následující kapitole popíšeme, co to kyberšikana je, co je jejím cílem a také související pojmy. Zmíněn bude nejstarší známý celosvětový případ kyberšikany a také problematika kyberšikany a zákonů.

Abychom přiblížili, co to přesně kyberšikana je, vybrali jsme následující dvě definice, které čtenáři umožní rozpoznat ji. „Kyberšikanu (cyberbullying) definujeme jako zneužití ICT (informačních a komunikačních technologií), zejména pak mobilních telefonů a internetu, k takovým činnostem, které mají někoho záměrně vyvést z rovnováhy“ (E-bezpečí [online], 2009) nebo jako „kruté chování k ostatním zasíláním či pořizováním škodlivého materiálu nebo zapojování se do jiných forem sociální agrese používáním

internetu nebo jiných digitálních technologií.“ (Willard, 2007, str. 6). První definice zmiňuje komunikační prostředky a také naznačuje různorodost chování prostřednictvím těchto prostředků, budeme z ní proto vycházet v praktické části bakalářské práce.

Kde a kdy přesně kyberšikana vznikla, se jen těžko dozvíme. Existují lidé, kteří se s tímto problémem nikdy nespějí. Za první celosvětový případ je považována kauza s názvem Star Wars Kid.

Ghyslain Raza byl 14letý chlapec z Québecu. Nechtěnou popularitu mu přinesla amatérská videonahrávka, kde se nepřiliš zdařile pokouší ztvárnit svou oblíbenou postavu z filmu Star Wars Darth Maula. V roce 2003 nahrávku našli Ghyslainovi spolužáci a vyvěsili ji na internet. Mělo jít o nevinný žert, ale reakce byla jiná. Během prvních dvou týdnů server zaznamenal několik milionů stažení. Nahrávka byla také „vylepšována“ světelnými a zvukovými efekty. Když se chlapec dozvěděl o své nechtěné popularitě, utrpěl těžký psychický otřes a musel se podrobit dlouhodobému léčení. Ghyslainova rodina zažalovala 4 spolužáky o sumu čtvrt milionu kanadských dolarů, soud však skončil mimosoudním vyrovnáním. (Krejčí, 2010, str. 21)

Existuje-li takto závažný jev, který může dosáhnout až celosvětového měřítka, a dle prováděných výzkumů je to jev rozšířený mezi většinou žáků, je třeba jej právně ošetřit. Právně ale ukotven dosud není.

Co se týče kyberšikany a zákonů, kyberšikana není v současné době právně upravena Právním řádem ČR. Existuje ale mnoho dokumentů, které s šikanou a kyberšikanou a jejich řešením souvisejí: Listina základních práv a svobod, Listina základních práv EU, Úmluva o právech dítěte, Školský zákon, Občanský zákoník, Zákon o ochraně osobních údajů, Zákon o sociálně-právní ochraně dětí, Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, Přestupkový zákon. (Kopecký cit. podle Vašutová, 2010, str. 109)

2.4. Účastníci procesu kyberšikany

Přestože se kyberšikana odehrává v kyberprostoru, existují určité společné znaky aktérů procesu tradiční šikany a kyberšikany. Obětí kyberšikany je jedinec, který se stane terčem útoku prostřednictvím internetu či mobilu, agresor se vyznačuje rozdílnými motivy k ubližování druhým. Co se týče publika kyberšikany, může narůst i do milionového počtu.

Existuje několik typů obětí, některé mají společné charakteristiky s oběťmi tradiční šikany. Prvním typem je *pasivní oběť*. Jsou to slabé a zranitelné děti a dospívající, kteří představují snadný cíl. Bývají málo asertivní, nejisté, s malým množstvím přátel a v důsledku toho ne příliš oblíbené v kolektivu. Tento typ oběti je typický jak pro kyberšikanu, tak pro tradiční šikanu. Druhý typ obětí svým chováním v ostatních agresii vyvolává. I tento typ je společný pro kybernetickou i tradiční šikanu. *Oběti - provokatéři* mohou být hyperaktivní, impulzivní, nepřátelští a agresivní. Bývají odmítány svými vrstevníky. Svým chováním upoutávají agresorovu pozornost, provokují ho. Dalším typem je *agresor, který se sám stává obětí*. Může se jím stát kvůli tomu, že se jako oběť sama mstí či proto, že se vůči jeho chování na internetu zvedne odpor ze strany ostatních. Posledním typem jsou děti, které ač mají dobré postavení ve skupině a nijak nevybočují, ale v *on-line prostředí se stávají zranitelnými*. Agresor získá přístup přes online aplikace či telefon a také může zneužít osobní informace, které o sobě oběť zveřejnila na internetu. Oběťmi se stávají lidé, kteří používají internet častěji a po delší dobu. (Černá, 2013, str. 61-62)

Cílem kyberagresora je ublížit, zastrašit či ponížit. Útočníci se od sebe liší různými styly i motivy kyberšikanování. Řadíme sem jak úmyslné tak nevědomé ubližování. Kavalír (cit. dle Vašutová, 2010, str. 92-93) rozlišuje následující typy kyberagresorů: pomstychtivý andílek, typ bažící po moci, sprosté holky a neúmyslný agresor.

Pomstychtivý andílek je typ útočníka, pro kterého je příznačné, že sám sebe jako útočníka nevnímá. Díky své intervenci má pocit, že sebe či ostatní chrání před „zloduchem“. Často sám kyberšikanu zažil a oplácí stejnou mincí. Pomstychtiví andílci pracují většinou sami nebo se svými aktivitami svěří pouze nejbližším přátelům. Typ *bažící po moci* chce dávat najevo míru své autority, dokazovat, že ostatní jsou ochotni dělat to, co žádá. Tento typ potřebuje pro svou činnost publikum (může být složeno pouze z jeho přátel). Svými činy se často chlubí, potřebuje zpětnou vazbu, odezvu. Nedostane-li se mu, stupňuje své činy do doby, kdy ji skutečně dostane. Dalšími znaky jsou, že si agresor bažící po moci neuvědomuje závažnost svých činů a je technicky velmi zdatný. Vzhledem k těmto skutečnostem je to nejnebezpečnější typ ze všech. *Sprosté holky* jsou znužený typ hledající zábavu, nejčastějšími útočníky jsou v tomto případě děvčata šikanující jiná děvčata. Kyberšikana sprostých holek je obvykle páchána ve skupině, nebo je ve skupině alespoň naplánována. Chtějí, aby ostatní věděli o jejich aktivitách, že právě ony mají odvahu šikanovat, touží po obdivu. Konec šikanování nastane, nenajdou-li v šikanování

zábavu, kterou očekávaly. *Neúmyslný kyberagresor* je jedinec, kterého ani nenapadne, že na jiné útočí. Předstírá před ostatními, že je tvrdý, dokáže peprně odpovídat na nenávistné a provokativní zprávy, které se vyskytnou například v chatovacích místnostech. Jeho jednání není prvoplánové, odpovídá ostatním bez přemýšlení o následcích. Má tendenci odpovídat ve vzteku, nebo když je frustrovaný. Mají sklon vystupovat v kyberprostoru pod cizí identitou. Neúmyslný agresor se při vtipkování může agresivně chovat i k některému ze svých přátel, který však nepozná, kdo je odesílatelem. Většinou je tento odhalený šikanující překvapen, že je označen za kyberagresora.

Součástí publika kyberšikany se může stát prakticky kdokoli, kdo má přístup k internetu a má alespoň základní znalosti v ITC. Jak už jsme zmínili, počet sledujících může dosáhnout i celosvětového měřítka. Přihlízejícím se člověk může stát náhodně (spuštění neznámého videa), ale i záměrně, kdy kyberagresorovi i pomáhá v šíření. „Prostředky kyberšikany (zprávy a pořízené záznamy) se dají velmi jednoduše rozesílat dál. Kyberšikana tedy může mít velmi početné publikum. Útočník nemusí oběť napadat opakovaně, stačí, když citlivé zprávy nebo nahrávky publikuje na internetu a o jejich šíření se pak postarají jiní. Toto „publikum“ pak umožňuje zvyšovat intenzitu útoku a zhoršovat jeho dopad na oběť.“ (E-bezpečí [online], 2009)

Ať už jde o oběť či agresora, u obou je jasné, že musí mít přístup k informačním a komunikačním prostředkům. Agresoři mají možnost oběť šikanovat různými druhy. Prostředky a druhy kyberšikany proto přiblížíme v následující kapitole.

2.5. Druhy a prostředky kyberšikany

Člověk v reálném světě může ublížit jinému slovně či fyzicky. S novou dobou přichází nové možnosti. A tak i ve světě komunikačních a informačních technologií nalezneme různorodé nástroje k ubližování druhým. Musíme rozlišovat také to, do jaké míry je útok závažný a čím se jednotlivé útoky od sebe liší. K tomu nám dopomůže charakteristika jednotlivých druhů kyberšikany. Druhy i prostředky budeme popisovat i v praktické části a to kvůli zjištění, jaké prostředky a druhy využívají ke kyberšikanování agresoři.

Rogers (2011, str. 35) uvádí 8 druhů kyberšikany: obtěžování (harrasment), pomlouvání (denigration), předstírání (impersonation), prozrazení (outing), podvod (trickery), vyloučení (exclusion), kyberpronásledování a nářez (flaming).

Obtěžování zahrnuje zasílání útočných zpráv, které obsahují urážlivý obsah. Tyto zprávy se dají snadno rozesílat jakýmkoliv prostředkem. Důležitým znakem je opakované rozesílání. *Pomlouvání* nastává tehdy, snaží-li se útočník ublížit na cti či jinak uškodit oběti pomocí nepravdivých informací. Zahrnuje rozšiřování pomluv a drbu s cílem poškodit pověst či vztahy dotyčného. *Předstírání* je druh kyberšikany, kdy je zapotřebí získat cizí počítačovou identitu. Děje se tak nejčastěji nedovoleným vniknutím do cizího počítače či odcizením elektronických dat (heslo, přístupové údaje). Agresor poté může rozesílat materiály pod cizím jménem a je chráněný. Na druhou stranu pravý majitel identity je neprávem obviněn z útoků. *Prozrazení* rozumíme sdělování tajemství a jiných citlivých informací bez souhlasu majitele. V angličtině termín outing mj. znamená i záměrné a veřejné oznámení něčí homosexuální orientace bez souhlasu nebo proti vůli této osoby. *Podvod* je druhem kyberšikany, kdy agresor přesvědčí oběť k vyžrazení tajemství či citlivé informace, kterou následně zveřejní na internetu. *Vyloučení* je záměrným vyloučením jedince z online skupiny. Děje se tak při online hrách či na sociálních sítích. *Kyberpronásledování* je opakované, intenzivní a stupňující se obtěžování za pomoci informačních a komunikačních technologií. Útočník bombarduje svou oběť zprávami, e-maily nebo telefonáty, o které oběť nestojí. Kyberpronásledování může mít podobu výhrůzek, zastrašování. Nejčastějšími oběťmi se stávají bývalí partneři, politici, celebrity a lidé zhrzení v lásce. *Nářez* zahrnuje „rozohňování se“, nepřátelské a urážlivé vzkazy na internetu s cílem někoho dehonestovat, rozčítit. Tento druh je nejčastěji používán v internetových diskuzích za pomoci elektronických zpráv, kdy je užíváno vulgárního, útočného jazyka. Šmahel (2003, str. 13) uvádí, že „flaming, což je zkráceně agresivní chování ve formě slovního napadení, je v prostředí virtuální reality až čtyřikrát častější než v reálném životě.“

Svět technologií je stále pestřejší, což nám dává nové možnosti komunikace s ostatními. Existuje mnoho druhů kyberšikanování, ale i prostředků k vykonávání kyberšikany. My se zaměříme na nejrozšířenější technologie, tzn. nejpoužívanější prostředky k šíření kybernetické šikany, kam řadíme internet a mobilní telefony. Internet můžeme definovat jako „globální počítačovou síť, propojující síť lokální a poskytující různé služby, zejména přístup k informacím, možnost písemné, audio i video komunikace, přenos dat atd.“ (Horská, 2010, str. 18).

Dva hlavní prostředky kyberšikany popisuje Vašutová (2010, str. 80-82). Hlavní význam *mobilních telefonů* tkví v možnosti *telefonování* kdekoli a kdekoli. Tato většině

lidí dostupná služba poskytuje možnost obtěžování, např. častým prozváněním, výhružnými, zastrašujícími, nemravnými a jinak nepříjemnými telefonáty. Agresor používající mobilní telefon může pozměnit hlas. Častěji se mobilní telefon (zejména v ČR) však užívá k zasílání *SMS*. Službu zasílání falešných *SMS* umožňoval server www.smsspoofing.com, který umožňoval změnit číslo odesílatele, což v praxi znamenalo, že obětem kyberšikany byly zasílány *SMS* z neznámého čísla, aniž by měly možnost zpětně zjistit, komu číslo patřilo. Mobilním telefonem je možné také pořizování záznamů, které jsou pro oběť choulostivé či trapné. Získané záznamy může majitel rozesílat dál po internetu. Mobilní telefony slouží i k rozesílání *MMS zpráv*.

Internet nabízí širokou škálu sdílení informací. Jedním z nejstarších prostředků kyberšikany je *e-mail*. Mezi další patří aplikace pro *IM* (anglická zkratka pro Instant Messanging). K jejich užívání je zapotřebí nainstalování programu a následného vytvoření profilu. K nejznámějším patří ICQ, Skype, Yahoo messenger, GaguGagu aj. Prostředkem, u kterého nepotřebujeme mít nainstalovaný žádný program, ani vytvořený profil se nazývá *chatovací místnost*. Komunikace na chatu se může zúčastnit prakticky kdokoli, je možné i vytváření skupin. Tematicky zaměřená jsou pak *diskuzní fóra*, ve kterých na rozdíl od chatu nemusejí být uživatelé připojeni současně a reagovat na příspěvky mohou i s odstupem dní či let. Příspěvky obvykle jednoho editora se nazývají *blogy*. Stamiliony lidí po celém světě si oblíbili *sociální sítě*. Ty slouží k sdílení osobních informací, komunikaci pomocí chatu, vytváření skupin, pomocí kterých se uživatelé navzájem ovlivňují. Portály vytvořené k hledání partnera se označují jako *seznamky*. Zde si člověk může založit svůj profil a vyhledávat potenciálního partnera podle různých kritérií.

Ať už je člověk vlastníkem jakéhokoli komunikačního či informačního prostředku, musí mít na paměti i možná rizika s ním spojená. Aby je ale co nejvíce eliminoval, je důležité být seznámen s prevencí nežádoucích jevů prostřednictvím mobilního telefonu a internetu.

3. ROZPOZNÁNÍ A ŘEŠENÍ KYBERŠIKANY

Tato kapitola je věnována tématu nejožehavějšímu - propuknutí a následnému řešení kyberšikany. Selže-li prevence a dítě se stane obětí kyberšikany, není vždy lehké ji u dítěte rozpoznat. Kyberšikanovaný jedinec se může zachovat tak, že se útokům pouze zasměje, nevhodný obsah smaže, ale v horším případě se může cítit ohroženě, smutně či rozzlobeně. Může v sobě také tyto pocity dusit tak, že jeho okolí nepozná, že je v nesnázích. Existuje řada varovných signálů, které nám k tomu mohou napovědět. Černá (2013, str. 52) popisuje tyto možnosti identifikace kyberšikany související se změnami v chování. Tyto poznatky jsou výchozími informacemi pro část zabývající se změnami chování obětí kyberšikany v praktické části.

V případě ohrožení dítěte kyberšikanou se změní jeho práce s počítačem či mobilem. Může je přestat používat nebo se jim vyhýbá, ačkoliv dřív s nimi nemělo žádný problém. Dítě může být při čtení e-mailů nebo SMS zpráv nejisté, nervózní, zarmoucené. Stává se, že je sklíčené, ustrašené, apatické také v celkovém chování. Časté jsou i výkyvy nálad i chování, vyskytují se hádky jak s vrstevníky, tak s rodiči. Kyberšikana se může projevovat somatizací - bolestmi hlavy, břicha, nechutenstvím, nevolností, nespavostí, nočními můrami. Dítě, které je kyberšikanováno, se může vyhýbat lidem, což u něj dříve bylo neobvyklé, a tráví čas většinou o samotě. Jeho školní prospěch se zhoršuje. Má-li rodič či pedagog podezření, že se u dítěte tento jev vyskytuje, měl by se ho zeptat o samotě, v soukromí. Měl by se zaměřit na vztahy mezi vrstevníky, spolužáky, na komunikaci na internetu. V potaz musí být brán věk a kontext chování.

Je-li dítě šikanováno, neměl by to rodič brát na lehkou váhu. Kyberšikana je v současné době diskutovaným tématem, a rodiče, ale i škola by měli být obeznámeni se strategiemi, jak situaci zvládnout, jak dítěti pomoci. Nyní si vymežíme jednotlivé kroky řešení kyberšikany.

Podpořte oběť kyberšikany. Zjistíte-li, že je člověk kyberšikanován, uklidněte jej, že udělal správnou věc, když se s problémem svěřil. Dále se obraťte na osobu, která se tímto problémem zabývá (např. učitel, školní preventista, výchovný poradce). Informování musí být i rodiče.

Doporučte postiženému, jak má postupovat dále. V žádném případě se oběť nesmí mstít, nebo posílat odesílateli podobné zprávy. Poradte oběti, aby si schovala důkaz pro další vyšetřování (nemazala zprávy, které obdržela, pořídila záběr obrazovky atd. Přesvědčte se,

že jedinec rozumí způsobům, jak zabránit, aby se útoky neopakovaly (např. změna kontaktních údajů, opuštění chatovací místnosti atd.)

Všechny případy šikany prošetřete. Všechny případy by měly být prošetřeny a zaznamenány, v závažných případech může jít o trestný čin. Prvním krokem je posouzení, zda se opravdu jedná o kyberšikanu. Důležité je zachování důkazů. Ty pak oběť může ukázat učitelům, rodičům, policii. V hodně závažných případech kontaktujte servisního poskytovatele a policii. Policie se potom může podívat do dat dalších uživatelů.

Snažte se problém vyřešit, aby se nešířil dále. Jestliže znáte původce kyberšikany, požádejte ho, aby obsah odstranil, popřípadě kontaktujte hostitele webu, aby tento obsah odstranil on. Bohužel učitelé nemají v ČR mnoho pravomocí, je-li dítě takto napadeno ve škole, může agresorovi maximálně zabránit přístupu na internet. Pokud znáte totožnost viníka, požádejte ho, aby vám řekl, komu dále poslal nevhodný materiál. V případě nelegálního obsahu kontaktujte policii, která určí, co bude potřeba ponechat pro případné vyšetřování.

Po prošetření kyberšikany s tímto problémem dále pracujte, viníky potrestejte. Udělejte vše pro to, aby se podobný případ neopakoval. Co se týče školy, mají učitelé nesnadný úkol změny postoje žáků, což je dlouhodobá práce. Opět se zaměřte na prevenci. Podporujte potřebu žáků řešit tyto problémy. Chcete-li viníky potrestat, položte si následující otázky: Byla šikana prováděna anonymně? Byl materiál obecně rozšířen? Jak těžké bylo kontrolovat šíření materiálu? Co bylo podnětem kyberšikany? (Byl případ nezáměrný nebo odplatou za šikanování ostatních?) atd. Tresty žáků mohou zahrnovat omezení přístupu k internetu či dočasný zákaz nošení mobilního telefonu do školy. (E-bezpečí [online], 2008)

Vymezili jsme si jednotlivé strategie, jak kyberšikanu zvládat. Existuje ale také možnost, že se dítě nechce svěřit ani rodině, ani škole nebo kamarádům. V tomto případě je nutná znalost jiných institucí bojujících proti tomuto jevu. Patří sem známá telefonní čísla: 158 - Policie ČR, 800 155 555 - linka bezpečí a 122 – tísňové volání. Prostřednictvím internetu se člověk může obrátit na webové stránky, které zmíníme v kapitole Prevence kybernetické šikany (safeinternet.cz, kyberšikana.eu,...) nebo na stránky MV- www.mvcr.cz nebo na internetovou stránku linky bezpečí – www.linkabezpeci.cz.

4. PREVENCE KYBERNETICKÉ ŠIKANY

Ve světě sítí je lidstvo stále v pokroku, co se týče moderních technologií. Ty nám přináší mnoho užitku, usnadňují nám život. S každým novým vynálezem jde ale ruku v ruce jisté riziko zneužití, možnost ublížení druhým. Musíme se proto naučit, jak se proti tomuto riziku bránit. K tomu nám může dopomoci množství internetových stránek vzniklé za účelem prevence kyberšikany. Tyto preventivní stránky a projekty budou zmíněny také v praktické části za účelem zjištění, zda a na kolik jsou žáci obeznámeni s prevencí kyberšikany.

V posledních letech vznikla v České republice řada internetových portálů a projektů, které radí, jak na prevenci kyberšikany (např. projekty *Minimalizace šikany*, *E-bezpečí*, *Kyberšikana.eu*). V ČR existuje neziskové nevládní sdružení *Národní centrum bezpečnějšího internetu*, které se věnuje obecnému povědomí o hrozbách online komunikace. Prvním z nich je *Safeinternet.cz*, stránky, podporující vzdělávání a výzkum v oblasti ITC určené zejména dětem, kterým ubližuje nevhodné a závadné chování na internetu. *Bezpečně online* jsou výchovně-vzdělávací stránky, které poskytují dětem, rodičům i učitelům užitečné informace o bezpečném užívání internetu. *Horká linka* je kontaktní centrum přijímající hlášení nezákonného obsahu na internetu. Hlavním cílem je bránit šíření obrazového materiálu s rasovou tematikou, zneužívanými dětmi, xenofobií, drogovou tematikou a materiálu nebádajících k sebepoškozování. *Linka pomoci* je krizovým centrem, které pomáhá dětským obětem internetové kriminality a realizuje preventivní programy pro rodiče s dětmi s cílem upozornit na rizika internetové komunikace. *Červené tlačítko* je softwarovým nástrojem pro nahlášení závadného obsahu na internetových stránkách. (Rogers, 2011, str. 14-17)

Ve většině případů nestačí zmíněné odkazy samy o sobě. Pro žáka je důležité seznámení s kyberšikanou především v domácím prostředí rodiči nebo jinými rodinnými příslušníky, nebo na půdě školy.

4.1. Prevence kyberšikany v rámci školy

Hinduja a Patchin (cit. podle Vašutová, 2010, str. 102-105) tvrdí, že nejdůležitější postavení v prevenci kyberšikany má pedagog. Ten má za úkol ustanovit jasná pravidla, odborně posuzovat studenty, udržovat bezpečnou a uctivou školní výchovu. Mezi jeho další

kompetence má patřit instalování monitoringu a filtrování softwarů, zavádění a hodnocení formálních programů zamezujících kyberšikanu a poučení rodičů.

Kubas (2011, str. 17-18) uvádí opatření, která by měla škola realizovat.

Měla by zapracovat do školního řádu pravidla používání ITC, internetu a mobilních telefonů (během vyučování, o přestávkách, v prostorách školy). Dále by měla stanovit pravidla užívání internetu ve škole a zejména v odborných předmětech a učebnách. Ta by měla být v místnostech vyvěšena. Žáci by měli být informováni o netiketě a „listině práv na internetu“. Měl by být instalován a využíván software, který vyučujícím umožňuje informovat se přes jejich počítač, co žák právě na počítači dělá. O tomto opatření by měli být žáci informováni. Škola by měla nastavit vhodné automatické blokování vybraných webových stránek poskytovatelem služby (dle nežádoucích slov, jde především o stránky s pornografickou tematikou). Při hodinách by měl být zamezen přístup na stránky s hrami, sociálními sítěmi, chaty atd.

Konkrétní primární preventivní programy ve školách tvoří spolek PREVALIS. Jsou zaměřeni na Programy školské primární prevence rizikového chování, Dlouhodobé programy primární prevence rizikového chování a prevence kriminality zabývající se zdravým životním stylem, vztahy mezi žáky, rozvojem sebepoznání, sebevědomím, spoluprací a soudržností třídního kolektivu, klimatem třídy, důvěrou, pozitivními mezilidskými vztahy, rozvojem komunikačních dovedností, prevencí šikany a agresivního chování, bezpečnějším užíváním internetu.

4.2. Prevence kyberšikany v domácím prostředí a volném čase

K přístupu ke komunikačním a informačním technologiím mají ve většině případů žáci lepší přístup v domácím prostředí, kde ani učitel nemůže zasáhnout. Vymežíme si proto desatero, kterým by se měli řídit vždy a všude. Toto desatero se stane východím pro část praktické části, kde zjišťujeme, jaké opatření žáci provádějí, aby se vyhnuli kyberšikaně.

1. *Nezveřejňovat osobní údaje.* Chce-li dítě zveřejňovat podrobnosti o své osobě na sociální síti, měl by si nastavit profil tak, aby byly tyto informace přístupné pouze přátelům ze seznamu.
2. *Nesdílet fotografie.* Mluvíme zejména o odhalených fotografiích a o fotografiích, které by mohly někoho ponížit či mu ublížit.

3. *Bezpečně se odhlašovat.* Tímto pravidlem by se měli řídit především lidé, kteří používají počítač, ke kterému má přístup větší počet lidí (například v knihovně). Zde si musí dávat pozor, aby omylem neuložili své přihlašovací údaje do prohlížeče nebo aby se nezapomněli odhlásit.
4. *Měnit přihlašovací údaje nebo mít bezpečnější hesla.* Heslo by mělo být složeno z písmen a čísel, rozhodně by nemělo obsahovat datum narození, adresu, jméno atd.
5. *Nepřidávat si lidi pouze kvůli počtu.*
6. *Přidávat si pouze dobře známé lidi.* Mezi „přáteli“ na sociální síti se můžou objevit lidé, kteří mají za cíl jedinci ublížit.
7. *Číst si pravidla užívání.* Než začne člověk používat nějakou internetovou službu, měl by se seznámit s pravidly užívání.
8. *Rozlišovat virtuální a reálný život.* Člověk by si měl uvědomovat, že je mnohem důležitější to, co dělá v reálném životě, než co dělá přes komunikační prostředky.
9. *Nastavovat sdílení.* Na sociálních sítích si lidé můžou nastavit, pro koho budou informace na profilu viditelné. Měli by si zachovávat své soukromí a nesdílet všechno s celým světem.
10. *Nebýt závislý na sociálních sítích, nespamovat.* Lidé by měli mít na paměti, že přehnané sdílení a zveřejňování statusu může ostatní uživatele obtěžovat. (Kyberšikana [online], 2011).

Nikdy si nemůžeme být jistí stoprocentní účinností opatření proti kyberšikaně, pomáhají nám však její výskyt eliminovat. Dostane-li se dítě do problému s kyberagresorem, je nutné účinně zasáhnout.

PRAKTICKÁ ČÁST

5. ÚVOD DO PRAKTICKÉ ČÁSTI

Protože se kyberšikana vyskytuje zejména mezi mládeží a dětmi, zajímá nás, jak si s tímto problémem stojí žáci základních škol. Faktem je, že dnes téměř každé dítě vlastní mobilní telefon nebo má přístup k internetu. To mu umožňuje založit si e-mail nebo profil na některé ze sociálních sítí. Tyto sítě jsou dobrým prostředkem ke snadnému a efektivnímu sdílení informací, umožňují zůstat v kontaktu s velkou skupinou lidí a také získání velkého počtu virtuálních přátel. Všechny tyto výhody se mohou stát nebezpečnými při nedodržování bezpečnostních zásad užívání internetu. Mezi ně patří zveřejňování osobních informací, které jsou lehce zneužitelné. V posledních letech se problémem kyberšikany začaly zabývat policie, školy, ale vznikají také různé internetové portály realizující výzkumy a sbírající data o kyberšikaně.

Podle Rogersové (2011, str. 12-13) jsou prvními celostátními realizovanými výzkumy Minimalizace šikany (2009) a výzkum E-bezpečí (2010). Z prvního šetření vyplývá, že obětí kyberšikany se stalo 10% dětí, naproti tomu výzkum E-bezpečí zjistil, že se obětí stala skoro polovina dětí. Rozdílnost výsledků závisí na rozdílném časovém úseku a vzorku respondentů (první z nich se orientoval na žáky ve věku 8-15 let, druhý na žáky základních a středních škol). Z průzkumů dále vyplývá, že pouze 18% dětí zná pojem kyberšikana ze školy a 11% z medií.

5.1. Výzkumný problém

Domníváme se, že se kyberšikana na ZŠ vyskytuje, proto jsme si za výzkumný problém zvolili: „Jaké jsou projevy kyberšikany v 6. a 9. třídách na 2. stupni základních škol?“ Mezi projevy kyberšikany řadíme zasílání obtěžujících, ponižujících a útočných zpráv pomocí všemožných komunikačních kanálů. Ke kybernetické šikaně počítáme také vytváření urážlivých blogů a stránek, rozesílání SMS a emailů, opakované obtěžující telefonáty či prozvánění a také vyvěšení nelichotivého videa či fotografie na internet.

5.2. Výzkumné cíle

Hlavním cílem je analyzovat projevy kyberšikany v 6. a 9. třídách na 2. stupni základních škol.

Dílní výzkumné cíle:

1. Zjistit informovanost u žáků 6. a 9. tříd 2. stupně základních škol o pojmu kyberšikana a odkud mají první informace.
2. Zjistit četnost a účel užívání komunikačních prostředků u žáků 6. a 9. tříd 2. stupně základních škol.
3. Zjistit, jak žáci 6. a 9. tříd 2. stupně základních škol předcházejí kyberšikaně.
4. Zjistit, jaké změny chování nastaly u obětí kyberšikany u žáků 6. a 9. tříd 2. stupně základních škol a způsob, jakým jim bylo ublíženo.
5. Zjistit, jakou pomoc žáci 6. a 9. tříd vyhledávali v případě zkušenosti s kyberšikanou a jak byla tato pomoc účinná.
6. Zjistit, s jakými druhy kyberšikany mají žáci 6. a 9. tříd 2. stupně základních škol zkušenosti.
7. Zjistit, jaké prostředky kyberagresori mezi žáky 6. a 9. tříd 2. stupně základních škol používají a co je k takovému chování vede.

5.3. Výzkumné otázky

1. Jaká je informovanost u žáků 6. a 9. tříd na 2. stupni základních škol o pojmu kyberšikana a odkud mají první informace?
2. Jak často žáci 6. a 9. tříd 2. stupně základních škol používají komunikační prostředky a za jakým účelem?
3. Jak žáci 6. a 9. tříd 2. stupně základních škol předcházejí kyberšikaně?
4. Jak kyberšikana mění chování obětí mezi žáky 6. a 9. tříd na 2. stupni základních škol a jakým způsobem jim bylo ublíženo?
5. Kde žáci 6. a 9. tříd 2. stupně základních škol vyhledávali pomoc v případě zkušenosti s kyberšikanou a jak byla tato pomoc účinná?
6. S jakými druhy kyberšikany mají žáci 6. a 9. tříd 2. stupně základních škol zkušenosti?
7. Jaké prostředky kyberagresori používají a co je ke kyberšikaně vede?

5.4. Výzkumný soubor

Výběr výzkumného souboru byl záměrný. Základním souborem jsou žáci základních škol Znojemskeho okresu, výběrovým souborem žáci 6. a 9. tříd 2. stupně základních škol. Druhý stupeň základní školy jsme zvolili proto, že tato věková skupina je k jevům, jako je

kyberšikana, náchylná. Školy se nachází ve Znojemském okrese a to z důvodu místa bydliště čili i dobré dostupnosti škol.

Výzkumný soubor tvořilo celkem 123 respondentů. Díky osobními kontaktu při rozdávání dotazníků jsme měli stoprocentní návratnost.

Z celkového počtu 123 dotazníků jich bylo validních 108, u 15 respondentů nebylo možné dotazník vyhodnocovat kvůli zjevným chybám ve vyplňování či z důvodu, že vyplňování nebrali vážně.

6. METODOLOGIE VÝZKUMU

Protože jsme chtěli zjistit situaci týkající se kyberšikany na základních školách a chtěli jsme zvolit velké množství žáků, zvolili jsme kvantitativní výzkum metodou dotazníkového šetření. Pro zjednodušení jsme dotazník rozdělili na otázky týkající se demografických údajů, povědomí žáků o problému kyberšikany obsahující také její definici. Další část otázek je směřována na žáky a jejich užívání komunikačních a informačních prostředků, čtvrtá část je zaměřená na prevenci kyberšikany, další na oběti kyberšikany, dále řešení problému kyberšikany, a poslední oddíl otázek je věnován kybernetickým agresorům. Dotazník byl anonymní, což zvyšuje validitu výzkumu.

Dotazník obsahuje položky, které Chráska (2007, str. 166) definuje jako uzavřené neboli strukturované, konkrétně jde o polytomické položky s výběrem odpovědí a polouzavřené položky. Klíčovým zdrojem pro zpracování dotazníku byl Dotazník pro mapování kyberšikany ve škole - vzorová verze. Pro náš záměr to nebyl zdroj dostačující, museli jsme ho upravit, aby odpovídal teoretické části. Aby byl v souladu s dílčími částmi teorie, vycházeli jsme z těchto zdrojů: Vašutová M. (2010), Černá A. (2013), Rogers V. (2011), Kubas P. (2011), a z internetových portálů Kyberšikana a E-bezpečí.

Data byla nejprve sumarizována čárkovací metodou. Samotný výzkum je vyhodnocen popisnou statistikou, která zjišťuje informace a zpracován je ve formě tabulek. Odpovědi jsou vyhodnoceny číselně (absolutní četnost) a procentuálně (relativní četnost). Tabulky jsou vypracovány v programu Microsoft Office Excel 2007.

7. VÝSLEDKY VÝZKUMU

Výsledné hodnoty jsou vypracovány v tabulkách pro jejich dobrou přehlednost. Relativní četnost byla zaokrouhlena na jedno desetinné místo. Otázky 1 a 2 se týkají obecných informací o respondentech. Otázky 3, 4 a 5 se zabývají povědomím žáků o kyberšikaně a z jakého zdroje o ní mají první informace. Otázky 6 - 10 zjišťují informace o používání informačních a komunikačních prostředků, čestnost jejich užívání a aktivity, které prostřednictvím internetu žáci provozují. Otázky číslo 11 a 12 jsou zaměřeny na prevenci kyberšikan. Z otázek 13 až 17 vyčteme fakta týkající se obětí, jejich počet, jakým způsobem jim bylo ublíženo, jak často se s kyberšikanou setkali, jak se zachovali a cítili, zda bylo jejich řešení kyberšikan účinné či nikoli. Poslední sekce otázek (19 – 21) řeší problematiku agresorů. Je zde zjišťováno, jaké prostředky agresori používají, jejich konkrétní chování a motivaci k takovému chování.

otázka číslo 1

Pohlaví

	absolutní četnost	relativní četnost v %
muž	51	47,2
žena	57	52,8
celkem	108	100

Tabulka 2 Pohlaví

Ze třech základních škol je zhruba stejné množství chlapců i dívek. Z celkového množství 108 respondentů jich uvedlo 47,2% mužské pohlaví a 52,8% ženské.

otázka číslo 2

Ročník

	absolutní četnost	relativní četnost v %
6.	67	62
9.	41	38
celkem	108	100

Tabulka 3 Ročník

Zde byl rozdíl už viditelnější, z celkového počtu 108 bylo 62% žáků v 6. třídách a 38% v 9. třídách.

otázka číslo 3

Pokud sis přečetl/a, jak je kyberšikana definována, můžeš nyní říct, že jsi věděl/a, o co se jedná?

	absolutní četnost	relativní četnost v %
ano, věděl/a jsem to	73	67,6
domníval/a jsem se, že se jedná o tento jev, ale jistý/á jsem si nebyla	23	21,3
domníval/a jsem se, že vím, o co se jedná, ale nyní zjišťuji, že ve skutečnosti jde o něco jiného	5	4,6
ne, nevěděl/a jsem to	7	6,5
celkem	108	100

Tabulka 4 Znalost kyberšikany

Otázka číslo 3 se týká povědomí žáků o pojmu kyberšikana. Zjišťuje, zda mají po přečtení pojmu kyberšikana, který je obsažen v dotazníku, žáci o tomto pojmu znalost. Odpovědělo všech 108 respondentů. Žáci jsou dle jejich názoru dobře informovaní, jelikož jich 67,6% odpovědělo „ano, věděl/a jsem to“. Další nejčastější odpovědi s 21,3% byla „domníval/a jsem se, že se jedná o tento jev, ale jistý/á jsem si nebyla“. Žáci odpovídali celkově více kladně. Pouze celkové množství 11,1% uvedlo buď odpověď „domníval/a jsem se, že vím, o co se jedná, ale nyní zjišťuji, že ve skutečnosti jde o něco jiného“ nebo „ne, nevěděl/a jsem to“.

otázka číslo 4

Domníváš se, že máš o kyberšikaně dostatek informací?

	absolutní četnost	relativní četnost v %
--	-------------------	-----------------------

rozhodně ano	17	15,7
spíše ano	66	61,1
spíše ne	19	17,6
rozhodně ne	6	5,6
celkem	108	100

Tabulka 5 Množství informací o kyberšikaně

Otázka číslo 5 se taktéž týká povědomí žáků o pojmu kyberšikana, na kolik si myslí, že mají o kyberšikaně informací. I tentokrát odpověděli všichni respondenti. Převládala odpověď „spíše ano“ s 61,1%, druhou nejčastější odpovědí bylo „spíše ne“ s 17,6%. Nejméně vybírali respondenti možnost „rozhodně ne“ a to pouze 6x.

otázka číslo 5

Kde ses o kyberšikaně dozvěděl/a poprvé?

	absolutní četnost	relativní četnost v %
od učitelů	47	43,5
od spolužáků	7	6,5
od kamarádů ve volném čase	10	9,3
od rodičů	7	6,5
z televize, rádia, novin	26	24
z tohoto dotazníku	11	10,2
celkem	108	100

Tabulka 6 První informace o kyberšikaně

Otázka číslo 5 zjišťuje, odkud mají žáci první informace o kyberšikaně. Většina (43,5%) uvedla jako zdroj učitele, druhým nejčastějším zdrojem byla média (televize, rádio, noviny). Objevily se i možnosti spolužáci, kamarádi ve volném čase a z dotazníku, který jsme žákům rozdali. Tyto odpovědi se pohybovaly kolem 10%.

otázka číslo 6

Kolik SMS zpráv průměrně obdržíš/odešleš za týden a komu/od koho?

Tato otázka obsahuje 4 různá zjištění. K části „kolik zpráv průměrně odešleš za týden“ nebude vytvořena tabulka četností. K této části otázky neodpověděl jeden respondent, 22 respondentů uvedlo číslo 0, objevili se zde i velká čísla (70, 56 a 100 zpráv) a celkový průměr činí 10 zpráv týdně. Na otázku „kolik zpráv průměrně obdržíš za týden“ také nebude vytvořena tabulka. Odpovědělo také 107 respondentů (jeden respondent neodpověděl), 16 odpovídajících uvedlo 0 zpráv. I zde se objevila velká čísla - 50, 60 či 90 zpráv. I v tomto případě činí průměr 10 zpráv týdně.

	absolutní četnost	relativní četnost v %
rodiče	31	25,8
kamarádi	63	52,5
příbuzní	20	16,7
přítel/kyně	5	4,2
trenér	1	0,8
celkem	120	100

Tabulka 7 Příjemci SMS zpráv

Při zjišťování, komu jsou tyto zprávy určeny, bylo možné uvést více odpovědí, tato otázka byla otevřená. Neodpovídali ti respondenti, kteří u části „kolik zpráv průměrně odešleš za týden“ uvedli 0. Respondenti uváděli odpovědi: rodiče, kamarádi, příbuzní, přítel, přítelkyně a trenér. Nejvíce odpovědí se týkalo kamarádů (52,5%) a rodičů (25,8%).

	absolutní četnost	relativní četnost
rodiče	28	21,9
kamarádi	61	47,6
příbuzní	16	12,5
přítel/kyně	5	3,9
trenér	6	4,7
operátor	12	9,4

celkem	128	100
---------------	------------	------------

Tabulka 8 Odesílatelé SMS zpráv

Na dílčí část otázky, od koho dostávají nejčastěji SMS odpovědělo 91 respondentů, jelikož 16 jich uvedlo, že nedostávají žádnou SMS zprávu. Stejně jako v předchozí tabulce jsou nejvíce odesílateli kamarádi (47,6%), dále rodiče (21,9%) a další příbuzní (12,5%). Na rozdíl od předchozí otázky se zde objevuje odpověď operátor (9,4%).

otázka číslo 7

Kolik minut denně strávíš telefonováním?

	absolutní četnost	relativní četnost v %
0-10 minut	90	83,4
10-30 minut	13	12,0
více než 30 minut	5	4,6
celkem	108	100

Tabulka 9 Denní doba telefonování

Tuto otázku zodpověděli všichni respondenti, nejvíce se vyskytovala odpověď 0-10 minut a to s 83,4%. Druhou nejčastější odpovědí je 10-30 minut (12%) a nejméně respondenti vybírali odpověď více než 30 minut (pouze 5 respondentů).

otázka číslo 8

Jak často jsi připojený/á k internetu?

	absolutní četnost	relativní četnost v %
jednou týdně	6	5,6
několikrát týdně	31	28,7
každý den	71	65,7
celkem	108	100

Tabulka 10 Připojení k internetu

Otázku číslo 8 zodpověděli všichni tazající, z čehož můžeme usoudit, že každý žák má přístup k internetu. 65,7% uvedlo, že jsou připojeni k internetu každý den, 28,7% několikrát týdně a pouze 5,6 % je připojeno k internetu jednou týdně.

otázka číslo 9

V průměru, kolik času trávíš na internetu v jednom dnu?

	absolutní četnost	relativní četnost v %
půl hodiny	8	7,4
hodinu	29	26,9
1-3 hodiny	40	37
více jak 3 hodiny	31	28,7
celkem	108	100

Tabulka 11 Trávení času na internetu

I tato otázka zkoumá používání komunikačních prostředků mezi žáky. Nejčastější odpovědí je „1-3 hodiny“, kdy odpověděla více jak třetina respondentů (37%). Druhou nejčastější odpovědí je „více jak 3 hodiny“ a to 28,7%, třetí nejčastější odpovědí je „hodinu“ s 26,9%. Nejméně se vyskytuje odpověď „půl hodiny“ s počtem 8 odpovědí.

otázka číslo 10

Co obvykle děláš na internetu? (můžeš zaškrtnout i více možností)

	absolutní četnost	relativní četnost v %
tvořím webové stránky	6	1,9
hraju hry	61	19,3
stahuju hudbu nebo filmy	70	22
surfuji	24	7,5
posílám e-maily	16	5
chatuju	73	22,9
jsem na sociálních sítích	46	14,5

vyhledávám informace pro studium	22	6,9
celkem	318	100

Tabulka 12 Aktivity na internetu

Otázka 10 je zaměřena na aktivity respondentů na internetu, odpověděli všichni a někteří uvedli několik možností. Z 8 nabízených možností převládá „chatuju“ (22,9%) a „stahuju hudbu nebo filmy“ (22%). Třetí nejčastější odpovědí je „hraju hry“ (19,3%). Nejméně respondenti označovali odpověď „tvořím webové stránky“ (1,9%).

otázka číslo 11

Zakroužkuj možnosti, které odpovídají tvému chování na internetu. (můžeš zaškrtnout i více možností)

	absolutní četnost	relativní četnost v %
nezveřejňuji osobní informace	54	23,4
vždy se z počítače odhlašuji	72	31,2
průběžně si měním přihlašovací údaje a hesla	27	11,7
nepřidávám si do přátel lidi, které neznám	52	22,5
čtu si pravidla užívání internetových stránek	13	5,6
ani jedna z možností	13	5,6
celkem	231	100

Tabulka 13 Chování na internetu

Otázka číslo 11 se vztahuje k prevenci kyberšikany. Většina respondentů uvedla, že se z počítače vždy odhlašuje (31,2%), dále, že nezveřejňují osobní informace (22,5%) a třetí nejčastější odpovědí je „nepřidávám si do přátel lidi, které neznám“ s 22,5 procenty. Nejméně tazajících uvedlo možnosti „čtu si pravidla užívání internetových stránek“ a „ani jedna z možností“, v obou případech činil počet odpovědí 13 (5,6%).

otázka číslo 12

Znáš některé z internetových stránek nebo projektů zabývajících se prevencí kyberšikany?
(můžeš zaškrtnout i více možností)

	absolutní četnost	relativní četnost v %
Minimalizace šikany	8	8,7
Kyberšikana.eu	24	26,1
Safeinternet.cz	1	1,1
Bezpečně online	9	9,8
Horká linka	12	13
Linka pomoci	38	41,3
celkem	92	100

Tabulka 14 Internetové stránky a projekty zabývajících se kyberšikanou

I tato otázka je zaměřena na prevenci kyberšikany, zkoumá, jakou mají žáci znalost internetových stránek a projektů zabývajících se kyberšikanou a její prevencí. Na otázku 12 neodpovědělo 37 respondentů, tudíž 37 respondentů nezná ani jednu stránku či projekt. Nejznámější je dle 41,3% odpovědí „Linka bezpečí“, druhou nejvíce volenou odpovědí je „Kyberšikana.eu“ s 26,1%. Méně známé jsou „Horká linka“ (13%), „Bezpečně online“ (9,8%), „Minimalizace šikany“ (8,7%) a nejmenší povědomí mají žáci o internetovém portálu „Safeinternet“ (1,1%).

otázka číslo 13

Bylo ti někdy prostřednictvím internetu nebo mobilu ublíženo?

	absolutní četnost	relativní četnost v %
ano (vyplň otázky číslo 14-18)	31	28,7
ne (přeskoč na otázku číslo 19)	77	71,3
celkem	108	100

Tabulka 15 Počet obětí kyberšikany

Otázka číslo 13 se týká obětí kyberšikany. Otázku zodpověděli všichni respondenti a 28,7% jich uvedlo, že se s kyberšikanou setkali, 71,3% s ní zkušenost nemá.

otázka číslo 14

Jakým způsobem ti bylo ublíženo nebo jsi byl zesměšněn? (můžeš zaškrtnout i více možností)

	absolutní četnost	relativní četnost v %
útočným nebo urážejícím e-mailem	13	21,3
vytvořením nelichotivých webových stránek o tobě	4	6,5
útočnou nebo zesměšňující SMS zprávou	7	11,5
vytvořením pomlouvačného blogu o tobě	2	3,3
vyvěšením nelichotivého videa (fotografie) na internet	4	6,5
pomlouváním v chatovací místnosti	11	18
opakovanými obtěžujícími telefonáty nebo prozváněním	8	13,1
zesměšněním nebo urážením na sociální síti	12	19,8
celkem	61	100

Tabulka 16 Způsoby ublížení obětí kyberšikany

Na tuto otázku odpověděli pouze ti respondenti, kteří na otázku číslo 13 odpověděli „ano (vyplň otázky číslo 14-19)“. Počet těchto respondentů činil 31. Na výběr měli respondenti 8 možností (bylo možné označit jich více), ze kterých nejvíce vybírali „útočným nebo

urážejícím e-mailem“ (21,3%), dále „zesměšněním nebo urážením na sociální síti“ (19,8%) a „opakovanými obtěžujícími telefonáty nebo prozváněním“ (13,1%).

otázka číslo 15

Jak často se to stalo?

	absolutní četnost	relativní četnost v %
jednou za půl roku	14	45,2
3-6x za půl roku	4	12,9
každý měsíc	5	16,1
každý týden	3	9,7
každý den	5	16,1
celkem	31	100

Tabulka 17 Četnost ublížení obětem kyberšikan

Otázka číslo 15 zjišťuje, jak často se oběti s kyberšikanou setkaly. I tentokrát odpovídali pouze respondenti, kteří uvedli u otázky 13, že s kyberšikanou mají zkušenost. Nejčastěji se s ní setkali jednou za půl roku (45,2%). Každý měsíc nebo každý den se s ní setkala 16,1% respondentů, 3-6x za půl roku uvedlo 12,9% a každý týden označilo 9,7%.

otázka číslo 16

Jak ses cítil/a, a jak ses choval/a? (můžeš zaškrtnout i více možností)

	absolutní četnost	relativní četnost v %
obavy, strach	11	13,3
byl/a jsem naštvaná	16	19,3
byl/a jsem smutný/á	15	18,1
cítil/a jsem se fyzicky špatně (bolest hlavy, bolest břicha, nechut' k jídlu,...)	9	10,8
choval/a jsem se jinak ke svým kamarádům	6	7,3

choval/a jsem se jinak ke svým rodičům	8	9,6
nechtěl/a jsem chodit do školy	8	9,6
nemohl/a jsem spát	7	8,4
cítil/a jsem se jako obvykle	3	3,6
celkem	83	100

Tabulka 18 Pocity a chování obětí kyberšikany

Otázka číslo 16 je zaměřena na pocity a chování obětí. Nabízela 9 možností, přičemž respondenti mohli označit více odpovědí. V tomto případě žádná odpověď nepřevažuje závratně nad ostatními, s nejvyšším počtem 19,3% je ale na prvním místě možnost „byl/a jsem naštvaná“. Druhou nejčastější odpovědí je „byl/a jsem smutný/á“ (18,1%), „obavy, strach“ (13,3%), další odpovědi se pohybovaly kolem 10% a méně.

otázka číslo 17

Co jsi udělal/a?

	absolutní četnost	relativní četnost v %
řekl/a jsem těm, co mi ubližovali, aby přestali	8	25,8
zasmál/a jsem se tomu a smazal/a to	3	9,6
ohlásil/a jsem nevhodné chování majiteli internetových stránek nebo telefonnímu operátorovi	2	6,5
změnil/a jsem si údaje (heslo, přezdívka, e-mail,...)	5	16,1
řekl/a jsem to rodičům	1	3,2
řekl/a jsem to učitelům	2	6,5

řekl/a jsem to kamarádům	2	6,5
řekl/a jsem to policii	0	0
zavolal/a jsem na linku bezpečí nebo tísňové volání	0	0
oplatil/a jsem to stejným způsobem	4	12,9
nic jsem s tím neudělal/a a nikomu to neřekl/a	4	12,9
jiné	0	0
celkem	31	100

Tabulka 19 Reakce obětí na kyberšikanu

Otázka číslo 19 se týká reakcí obětí na kyberšikanu, jak se zachovaly. Byla zde možnost více odpovědí, ale všichni respondenti zvolili vždy jednu. Nejvíce obětí uvedlo, že řekli agresorům, aby přestali (25,8%). 16,1% uvedlo možnost „změnil/a jsem si údaje (heslo, přezdívka, e-mail,...)“, 12,9% obětí označilo možnosti „oplatil/a jsem to stejným způsobem“ a „nic jsem s tím neudělal/a a nikomu to neřekl/a“. Oběti se ani v jednom případě neobrátily na policii, ani nezavolaly na linku bezpečí nebo tísňové volání.

otázka číslo 18

Jak moc bylo řešení účinné?

	absolutní četnost	relativní četnost v %
problém se vyřešil	16	51,6
problém se dočasně vyřešil, ale znovu se objevil	7	22,6
nepomohlo to	8	25,8
celkem	31	100

Tabulka 20 Účinnost řešení kyberšikanu

Tato otázka navazuje na předchozí. Zjistili jsme, že u 51,6% obětí bylo jejich řešení účinné a problém zmizel, 25,8% uvedlo, že jejich řešení nebylo účinné a 22,6% respondentů uvedlo odpověď „problém se dočasně vyřešil, ale znovu se objevil“.

otázka číslo 19

Použil jsi někdy některý z následujících prostředků k zesměšnění nebo urážení někoho? (můžeš zaškrtnout i více možností)

	absolutní četnost	relativní četnost v %
e-mail	9	7,8
vytvořil/a jsem nelichotivé stránky	2	1,7
SMS zprávy	8	6,9
vytvořil/a jsem pomlouvačný blog o dotyčném	0	0
vyvěsil/a jsem na internet video (fotografii), za které se dotyčný/á styděl/a	3	2,6
pomluvy v chatovací místnosti	14	12,1
opakované obtěžující telefonáty nebo prozvánění	0	0
zesměšnění či urážení na sociální síti	8	6,9
žádný (otázky 20 a 21 nevyplňuj)	72	62
celkem	116	100

Tabulka 21 Prostředky kyberšikany

Otázka číslo 19 se týká počtu kyberagresorů a prostředků, které používají, bylo možné označit více odpovědí. Z dotazníku vyplývá, že 62% respondentů nikdy nepoužilo žádný prostředek, nejsou agresory kyberšikany. Ze zbývajících 36 repondentů jich 12,1%

označilo možnost „pomluvy v chatovací místnosti“, 7,8% použilo e-mail, 6,9% někoho zesměšnilo či urazilo na sociální síti nebo poslalo SMS zprávu. Ani jednou se neobjevila odpověď „vytvořil/a jsem pomlouvačný blog o dotyčném“ nebo „opakované obtěžující telefonáty nebo prozvánění“ (tato odpověď se naopak objevovala u obětí).

otázka číslo 20

Jakým způsobem ses zachoval/a? (můžeš zaškrtnout i více možností)

	absolutní četnost	relativní četnost v %
opakovaně jsem rozesílal/a zprávy s urážlivým obsahem	3	7,1
rozšiřoval/a jsem nepravdivé informace, drby	8	19
odcizil/a jsem něčí počítačové údaje a pod těmito údaji jsem rozesílal/a materiály	2	4,8
rozšiřoval/a jsem mobilem nebo na internetu soukromé informace bez souhlasu majitele	2	4,8
donutil/a jsem někoho k vyzrazení tajemství	4	9,5
podářilo se mi na internetu někoho vyloučit ze skupiny (z chatovací místnosti, z online skupiny, hry,...)	12	28,6
opakovaně jsem někomu vyhrožoval/a a zastrašoval/a ho/ji	1	2,4
nadával/a jsem někomu,	10	23,8

snažila se ho rozčítit		
jiné	0	0
celkem	42	100

Tabulka 22 Druhy kyberšikany

Otázka číslo 20 se týká druhů kyberšikany. Odpovědělo 36 respondentů, bylo možné označit více možností. Bylo možné dopsat i jinou odpověď, avšak nikdo tuto možnost nevyužil. Nejčastěji se vyskytovala odpověď „podařilo se mi na internetu někoho vyloučit ze skupiny (z chatovací místnosti, z online skupiny, hry,...)“ s 28,6 procenty. Druhou nejčastěji volenou možností bylo „nadával/a jsem někomu, snažila se ho rozčítit“ s 23,8 procenty. 19 % respondentů o někom rozšiřovalo nepravdivé informace, drby. Odpověď s nejmenší četností byla „opakovaně jsem někomu vyhrožoval/a a zastrašoval/a ho/ji“, tuto možnost zvolil pouze jeden respondent.

otázka číslo 21

Co tě k tomu vedlo?

	absolutní četnost	relativní četnost v %
odplata za to stejné chování	20	55,6
zábava	6	16,7
chtěl/a jsem si dokázat, že to zvládnou	1	2,8
netušil/a jsem, že se jedná o kyberšikanu	9	25
celkem	36	100

Tabulka 23 Motivace agresorů kyberšikanovat

Otázka číslo 21 je zaměřena na motivaci agresorů kyberšikanovat. 55,6% respondentů uvedlo, že to byla odplata za to stejné chování. Z toho plyne, že tento počet agresorů se zároveň někdy stal obětí kyberšikany. 25% respondentů vybralo možnost „netušil/a jsem, že se jedná o kyberšikanu“,

8. INTERPRETACE VÝSLEDKŮ

V úvodu této kapitoly si zodpovíme výzkumný problém, který zní „Jaké jsou projevy kyberšikany v 6. a 9. třídách na 2. stupni základních škol?“ Zjistili jsme, že kyberšikana se na 2. základních škol v 6. a 9. třídách vyskytuje. Mezi její projevy patří opakované rozesílání zpráv s urážlivým obsahem, rozšiřování nepravdivých informací, vytváření pomlouvačných zaslání obtěžujících, ponižujících a útočných zpráv pomocí všemožných komunikačních kanálů. Tyto projevy se u této skupiny objevují, konkrétně si projevy rozebereme v následujících výzkumných otázkách.

1. Jaká je informovanost u žáků 6. a 9. tříd na 2. stupni základních škol o pojmu kyberšikana a odkud mají první informace?

Na tuhle otázku nám odpovídají otázky 3, 4, 5.

Průzkum ukázal, že znalost o pojmu kyberšikana je mezi žáky dobrá - nadpoloviční většina uvedla, že tento pojem zná. Také dopadlo dobře zjištění, že žáci mají o kyberšikaně dle jejich názoru dostatek informací. První informace má téměř polovina žáků od učitelů, dalším nejjobsáhlejším zdrojem jsou média (televize, rádio, noviny). Od spolužáků a kamarádů ve volném čase jsou první zmínky mizivé. Trochu znepokojující byla informace o minimální informovanosti ze strany rodičů.

2. Jak často žáci 6. a 9. tříd 2. stupně základních škol používají komunikační prostředky a za jakým účelem?

Na tuto otázku nám odpovídají otázky 6, 7, 8, 9, 10.

Co se týče mobilních telefonů, téměř všichni žáci používají telefon denně. Naprostá většina volá 0 - 10 minut denně. Z odpovědí týkajících se SMS zpráv můžeme usoudit, že 16 respondentů komunikuje jinak (volání, internet) nebo nevlastní telefon, ani k němu nemá nikde přístup. Průměr přijatých i odeslaných zpráv činí 10 zpráv týdně, v obou případech jsou příjemci i odesílateli především kamarádi a rodiče. Z otázek zkoumajících četnost užívání internetu a aktivity zde prováděné vyplývá, že více než polovina žáků používá internet každý den, většinou 1 - 3 hodiny či déle. Mezi nejrozšířenější aktivity patří chatování, stahování hudby a filmů, hraní her a trávení času na sociálních sítích.

3. Jak žáci 6. a 9. tříd 2. stupně základních škol předcházejí kyberšikaně?

Na tuto otázku nám odpovídají otázky 11 a 12.

Otázka 11 zkoumala, jaké chování odpovídající prevenci kyberšikany u žáků převládá a jaké nikoli. Většina žáků se z počítače vždy odhlašuje, nezveřejňuje osobní informace a nepřidává si na sociálních sítích do přátel lidi, které nezná. Žáci, jejichž chování neodpovídá ani jedné z možností, by se mohli stát obětí kyberšikany. Z otázky zkoumající znalost preventivních programů vyplývá, že mezi žáky je známá Linka pomoci a Kyberšikana.eu, u ostatních možností nepřesáhla znalost počet 12 žáků.

4. Jak kyberšikana mění chování obětí mezi žáky 6. a 9. tříd na 2. stupni základních škol a jakým způsobem jim bylo ublíženo?

Na tuto otázku nám odpovídají otázky 13, 14, 15, 16.

Žáci se nejčastěji setkali s útočným e-mailem, pomluvami v chatovací místnosti, zesměšněním nebo urážením na sociální síti a většinou se tak stalo jednou za půl roku. Mezi změny chování, které kyberšikanované postihly, patří zlost, smutek, obavy, strach, mezi méně časté změny chování k rodičům a kamarádům, psychosomatické potíže, nespavost. 3 oběti uvedly, že se cítily, jako obvykle. Celkově se obětí kyberšikany stalo 27,8%, což je méně oproti průzkumu E-bezpečí z roku 2010 (jde o jeden z prvních celostátních realizovaných výzkumů, který je zaměřený na žáky základních škol). Ten zjistil, že se s kyberšikanou setkala téměř polovina žáků. Je možné, že na rozdílné výsledky má vliv několikaletý odstup, během kterého se mohla situace zlepšit.

5. Kde žáci 6. a 9. tříd 2. stupně základních škol vyhledávali pomoc v případě zkušenosti s kyberšikanou a jak byla tato pomoc účinná?

Na tuto otázku nám odpovídají otázky 17 a 18.

Oběti uváděly následující řešení kyberšikany: řekly agresorům, aby přestaly, změnily si údaje (heslo, přezdívka, e – mail,...), zasmály se tomu a obsah smazaly. V menší míře se s problémem svěřily rodičům, učitelům nebo kamarádům a vůbec se nevyskytla možnost ohlášení na policii, linku bezpečí či tísňové volání. Ve více než polovině případů bylo řešení správné – problém se již nevyskytl, u zbytku se vyřešil dočasně nebo vůbec.

6. S jakými druhy kyberšikany mají žáci 6. a 9. tříd 2. stupně základních škol zkušenosti?

Na tuto otázku nám odpovídá otázka 20.

Mezi druhy kyberšikany, které agresori používají, patří nadávky, rozšiřování nepravdivých informací, dále se někoho snažili rozčilit nebo se jim podařilo dotyčného vyloučit ze

skupiny (online skupiny, hry, chatovací místnosti). Objevily se i ostatní možnosti, ale jejich četnost nepřesáhla 10%.

7. Jaké prostředky kyberagresori používají a co je ke kyberšikaně vede?

Na tuto otázku nám odpovídají otázky 19 a 21.

Mezi nejpoužívanější prostředky patří: pomluvy v chatovací místnosti, e – maily, SMS zprávy, zesměšnění nebo urážení na sociální síti. V ani jednom případě nebyl použit pomlouvačný blog, opakované obtěžující telefonáty či prozvánění. Jako motivaci k takovému chování převažovala odplata za to stejné chování a následně zábava. 25% žáků netušilo, že se jedná o kyberšikanu.

8. DOPORUČENÍ PRO PRAXI

Jak vyplývá z výzkumu, žáci 6. a 9. tříd využívají hojně komunikačních a informačních prostředků. Kyberšikana se zde vyskytuje – z dotazníku vyplývá, že zde najdeme jak oběti, tak agresory a ne všichni žáci jsou obeznámeni se strategiemi, jak se kyberšikaně bránit. Aby bylo tomuto jevu zabráněno, je třeba žáky informovat o možnostech, jak se chránit i proč je špatné na druhé touto formou útočit, jaké může mít takové chování následky. Na děti a mladistvé má velký vliv rodina, škola (pedagogové) a vrstevníci. Doporučení bude koncipováno tak, aby zahrnovalo především prevenci ve škole, takže zde svou roli budou mít jak vrstevníci, tak pedagogové. Zaměříme se na obecná opatření pro školy a následně bude vytvořen program pro druhý stupeň základní školy obsahující konkrétní postupy.

Obecná opatření

Škola by měla ukotvit používání mobilních telefonů a zařízení do školního řádu, taktéž by zde mělo být zakotveno řešení elektronického násilí mezi žáky či vůči pedagogům. Pedagogové by měli spolupracovat s organizacemi specializovanými na prevenci kyberšikany (pracovníci policejní prevence kriminality, specializované organizace). Škola by si měla zvolit jednoho proškoleného člena pedagogického týmu, který bude pro žáky kontaktní osobou v krizích spojených s elektronickým násilím (žáci budou instruováni, komu a jakým způsobem se svěřit). Žákům by měly být dále poskytnuty kontakty specializované na pomoc obětem kyberšikany (Horká linka, Policejní horká linka, Linka pomoci aj.). Co se týče vztahů v třídním kolektivu, měl by pedagog sledovat neoficiální třídní a školní internetové stránky, věnovat prostor a čas rozvoji třídních vztahů, komunikačních dovedností a sociální odpovědnosti. Vztahy ve třídě by měly být pravidelně monitorovány, podporování by měli být ohrožení či oslabení žáci. Škola by měla do prevence zapojit i rodiče žáků (např. uspořádání semináře pro žáky zaměřeného na prevenci kyberšikany). Žáci by měli být seznámeni s netiketou (sada doporučení pro slušné chování ve světě internetu). Škola se může zapojit do některého z dlouhodobých programů primární prevence rizikového chování (např. PREVALIS).

Preventivní program pro žáky 2. stupně základních škol

Cílem preventivního programu bude seznámit žáky s problematikou kyberšikany. Krátkodobými cíli bude pěstování pozitivních vztahů mezi žáky, rozvoj sebepoznání, soudržnosti třídního kolektivu, důvěry, empatie, komunikačních dovedností a obeznámení s riziky užívání komunikačních a informačních technologií. Dlouhodobým cílem je

eliminace kyberšikany jak ze strany obětí, tak agresorů. Dílčím cílem je také zhodnocení současné situace pedagogů. Jednotlivé kroky bude provádět třídní učitel, školní metodik prevence nebo výchovný poradce. Cílovou skupinou jsou žáci 2. stupně základních škol. Vymezené časové období je jeden školní rok, kdy bude program realizován a průběžně monitorován stav dílčích cílů (například formou anonymního dotazníku), zhodnocen bude i celkový konečný stav. Mimo teoretických východisek budou součástí programu aktivity, které působí na afektivní a kognitivní stránku osobnosti. Tyto aktivity jsme vybrali z Metodického materiálu pro pedagogické pracovníky: Kyberšikana ve školním prostředí (2012, str. 32 - 38), nalezneme je v přílohách PI, PII, PIII, PIV, PV .

ZÁVĚR

Práce je zaměřena na jednu z nejvíce ohrožených skupin osob, a to na žáky základních škol. Tato skupina se stává terčem kyberšikany nebo ji provozuje často, druhým důvodem je, že právě děti a mládež nejsou natolik psychicky vyzrálí, aby se s kyberšikanou vypořádali sami. Práce zkoumala oblasti kyberšikany z pohledu obětí a agresorů.

Bakalářská práce byla zaměřena na deskriptivní výzkum, přispěla k naplnění stanovených cílů, kterými bylo zjistit povědomí žáků o pojmu kyberšikana, četnost užívání komunikačních prostředků, jaké změny chování nastaly u žáků, kteří se stali obětí kyberšikany, jakým způsobem jim bylo ublíženo, kde vyhledávali pomoc a jak byla účinná, jaké druhy kyberagresorů používají a co je k takovému chování vedlo. Zjistili jsme, že se kyberšikana na základních školách Znojemskeho okresu vyskytuje, postihuje jak oběti, tak agresory. Z odpovědí žáků vyplývá, že mají znalost o pojmu kyberšikana, nejčastějším zdrojem prvních informací jsou učitelé a média.

Co se týče teoretických východisek, teoretická část byla naplněna jak obsahově, tak rozsahem, rozebrali jsme problematiku proměn šikany ve světě médií, nových médií i informační společnosti. Vymezili jsme také rozdíly mezi tradiční šikanou a kyberšikanou, vymezili jsme celkově pojem kyberšikana a také jsme se soustředili na druhy a prostředky sloužící kyberšikaně i na její řešení a rozpoznání.

Kyberšikana je celospolečenským jevem a díky penetraci komunikačních a informačních technologií do stále více oblastí našeho života, musíme se naučit adekvátně chránit proti rizikům těchto technologií. Zaměřit se musíme jak na primární, tak na sekundární i terciární prevenci jevů jako je kyberšikana. Tuto prevenci musíme rozvíjet již u dětí a mládeže, která je k rizikovému chování velmi náchylná. Aby této skupině bylo možno dostatečně pomoci, musí být s touto problematikou samozřejmě obeznámeny i starší generace. V boji s kybernetickou šikanou je nezbytné seznámit se s jejími specifiky oproti tradiční šikaně a s vhodnými strategiemi rozpoznávání a řešení.

Tato bakalářská práce může posloužit jako zdroj informací studentům, ale i učitelům základních škol k základním informacím o preventivních opatřeních i rozpoznání a řešení již rozvinutého problému. V neposlední řadě může pomoci i rodičům, kteří hrají klíčovou roli v procesu výchovy žáka.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. BENDL, Stanislav. *Prevence a řešení šikany ve škole*. Praha: ISV nakladatelství, 2003. ISBN 80-866-4208-9.
2. BOURCET, Stéphane a Isabelle GRAVILLON. *Šikana ve škole, na ulici, doma: jak bránit své dítě: praktický průvodce pro rodiče, pedagogy a vychovatele*. Praha: Albatros, 2006. ISBN 80-000-1552-8.
3. Co je kyberšikana?. [online]. [cit. 2014-02-28]. Dostupné z: <http://cms.e-bezpeci.cz/content/view/14/39/lang,czech/>
4. ČERNÁ, Alena. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4577-0.
5. Česká republika v číslech 2013. *Český statistický úřad* [online]. 2013, s. 30 [cit. 2014-04-10]. Dostupné z: http://www2.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/publ/1409-13-r_2013
6. Desatero bezpečnosti na sociálních sítích. [online]. 2011 [cit. 2014-03-06]. Dostupné z: <http://www.kybersikana.eu/search/label/Jak%20se%20chr%C3%A1nit%3F>
7. Dotazník pro mapování kyberšikany ve škole – vzorová verze. *Jms.cz* [online]. 2012 [cit. 2014-03-28]. Dostupné z: http://www.jmskoly.cz/bezpecne_v_prostoru/198ed472-3972-11e1-bfdf-18a905489179
8. FIELD, Evelyn M. *Jak se bránit šikaně: praktický rádce pro děti, rodiče i učitele*. Praha: Ikar, 2009. ISBN 978-802-4911-762.
9. HORSKÁ, Bohuslava, Andrea LÁSKOVÁ a Ladislav PTÁČEK. *Internet jako cesta pomoci: internetové poradenství pro pomáhající profese*. Praha, 2010. ISBN 978-807-4190-346.
10. Jak ve škole postupovat při řešení kyberšikany?. [online]. 2008 [cit. 2014-03-05]. Dostupné z: <http://cms.e-bezpeci.cz/content/view/30/63/lang,czech/>
11. KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2005. ISBN 8073670143
12. KOSTOPOULOS, George K. *Cyberspace and cybersecurity*. Vyd. 2. BocaRaton: CRC Press, 2013. ISBN 978-1-4665-0133-1.
13. KRAUS, Blahoslav. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Vyd. 2. Brno: Paido - edice pedagogické literatury, 2001. ISBN 80-731-5004-2.

14. KREJČÍ, Veronika. *Kyberšikana: Kybernetická šikana*. Olomouc, 2010. ISBN 978-80-254-7791-5
15. KUBAS, Patrik. Obrácená kyberšikana, aneb Když žák terorizuje učitele. *Řízení školy: odborný měsíčník pro ředitele škol*. Praha: ASPI Publishing, 2011, roč. 8, č. 5. ISSN: 1214-8679
16. KUNCZIK, Michael. *Základy masové komunikace*. Praha: Karolinum. ISBN 80-718-4134-X.
17. Kyberšikana a šikana - rozdíly. *Prevence kyberšikany* [online]. 2010 [cit. 2014-04-26]. Dostupné z: <http://www.kybersikana.eu/search/label/Co%20je%20to%20kyber%C5%A1ikana%3F>
18. MAŠKOVÁ, Anna, Kateřina LUKÁŠOVÁ, Rastislav PACÁK a Jana BRANDEJSOVÁ. Kyberšikana ve školním prostředí: Metodický materiál pro pedagogické pracovníky. In: [online]. 2012 [cit. 2014-04-28]. Dostupné z: http://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=5&ved=0CEQQFjAE&url=http%3A%2F%2Fwww.ncbi.cz%2Fcategory%2F6-metodiky-ucebni-materia-ly%3Fdownload%3D38&ei=glxeU_bTOubByQP6rYCwBA&usg=AFQjCNH-sNKItQ4RBMtgBZOQDHNfmSe6aA&bvm=bv.65397613,d.bGQ
19. NEKONEČNÝ, Milan. *Sociální psychologie*. Vyd. 2. Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1679-9.
20. PÖTHE, Petr. *Dítě v ohrožení*. Praha, 1996. ISBN 80-901-8965-2.
21. REIFOVÁ, Irena. *Slovník mediální komunikace*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-717-8926-7.
22. ROGERS, Vanessa. *Kyberšikana: pracovní materiály pro učitele a žáky i studenty*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-807-3679-842.
23. ŘÍČAN, Pavel a JANOŠOVÁ. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-802-4729-916.
24. SAKOVÁ, Karolína a SAK Petr. *Mládež na křižovatce: sociologická analýza postavení mládeže ve společnosti a její úlohy v procesech evropeizace a informatizace*. Praha: Svoboda Servis, 2004. ISBN 978-808-6320-335.
25. ŠMAHEL, David. *Psychologie a internet: děti dospělými, dospělí dětmi*. Praha: Triton, 2003. ISBN 80-725-4360-1.
26. VÁGNEROVÁ, Kateřina. *Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-807-3676-117

27. VAŠUTOVÁ, Maria. *Proměny šikany ve světě nových médií*. Ostrava, 2010. ISBN 978-807-3688-585.
28. WILLARD, Nancy E. *Cyberbullying and cyberthreats: responding to the challenge of online social aggression, threats, and distress*. Champaign, Ill.: Universitas Ostraviensis, Facultas Philosophica, 2007. ISBN 978-087-8225-378.
29. ZLATUŠKA, Jiří. Informační společnost. *ÚVT MU* [online]. 1998, roč. 8, č. 4, s. 1-6 [cit. 2014-04-11]. Dostupné z: <http://www.ics.muni.cz/bulletin/articles/122.html>
30. CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 Rozdíl mezi kyberšikanou a šikanou (Kyberšikana [online], 2010).....	19
Tabulka 2 Pohlaví	36
Tabulka 3 Ročník.....	36
Tabulka 4 Znalost kyberšikany	37
Tabulka 5 Množství informací o kyberšikaně	38
Tabulka 6 První informace o kyberšikaně	38
Tabulka 7 Příjemci SMS zpráv	39
Tabulka 8 Odesílatelé SMS zpráv	40
Tabulka 9 Denní doba telefonování.....	40
Tabulka 10 Připojení k internetu	40
Tabulka 11 Trávení času na internetu.....	41
Tabulka 12 Aktivity na internetu	42
Tabulka 13 Chování na internetu.....	42
Tabulka 14 Internetové stránky a projekty zabývající se kyberšikanou.....	43
Tabulka 15 Počet obětí kyberšikany	43
Tabulka 16 Způsoby ublížení obětem kyberšikany	44
Tabulka 17 Četnost ublížení obětem kyberšikany	45
Tabulka 18 Pocity a chování obětí kyberšikany	46
Tabulka 19 Reakce obětí na kyberšikanu	47
Tabulka 20 Účinnost řešení kyberšikany.....	47
Tabulka 21 Prostředky kyberšikany	48
Tabulka 22 Druhy kyberšikany.....	50
Tabulka 23 Motivace agresorů kyberšikanovat.....	50

SEZNAM PŘÍLOH

PI: Dotazník

PII: Komu bych poslal jakou zprávu

PIII: Já oběť

PIV: Jak je snadné ublížit

PV: Ruka bezpečí

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

Dobrý den,

jmenuji se Eva Pindřáková a jsem studentkou 3. ročníku oboru Sociální pedagogika na UTB ve Zlíně. Obracím se na Vás s prosbou o vyplnění krátkého dotazníku, který bude zdrojem informací pro mou bakalářskou práci na téma Problém kyberšikany na základních školách. Dotazník je anonymní a jeho odpovědi budou vyhodnoceny pouze za účelem výzkumu mé práce.

Předem děkuji za vyplnění i za Váš čas.

.....
1. Pohlaví: muž

žena

2. Ročník: 6. třída

9. třída

➤ *Nyní tě seznámím s pojmem kyberšikana*

Kyberšikanou rozumíme takové chování na internetu nebo prostřednictvím telefonu, jehož cílem je někoho urazit, zesměšnit, zastrašit. Toto chování může být záměrné, ale může jít i o nedorozumění či o vtip. Oběť kyberšikany je poškozována opakovaně.

3. Pokud sis přečetl/a, jak je kyberšikana definována, můžeš nyní říct, jsi věděl/a, o co se jedná?

- a) ano, věděl/a jsem to
- b) domníval/a jsem se, že se jedná o tento jev, ale jistý/á jsem si nebyla
- c) domníval/a jsem se, že vím, o co se jedná, ale nyní zjišťuji, že ve skutečnosti jde o něco jiného
- d) ne, nevěděl/a jsem to

4. Domníváš se, že máš o kyberšikaně dostatek informací?

- a) rozhodně ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) rozhodně ne

5. Kde ses o kyberšikaně dozvěděl/a poprvé?

- a) od rodičů
- b) od učitelů
- c) od kamarádů
- d) z televize, rádia, novin
- e) z tohoto dotazníku

6. Jak často jsi připojený/á k internetu?

- a) jednou týdně
- b) několikrát týdně
- c) každý den

7. V průměru, kolik času trávíš na internetu v jednom dnu?

- a) půl hodiny
- b) hodinu
- c) 1-3 hodiny
- d) více jak 3 hodiny

8. Co obvykle děláš na internetu? (můžeš zaškrtnout i více možností)

- a) tvořím webové stránky
- b) hraju hry
- c) stahuji hudbu nebo filmy
- d) surfuji
- e) posílám e-maily
- f) chatuju
- g) jsem na sociálních sítích
- h) vyhledávám informace pro studium
- i) jiné

9. Kolik SMS zpráv průměrně obdržíš/odešleš za týden a komu/od koho?

- a) týdně odešlu zpráv, jsou určeny
- b) týdně obdržím zpráv, jsou od

10. Kolik minut denně strávíš telefonováním?

- a) 0-10 minut
- b) 10-30 minut
- c) více než 30 minut

11. Zakroužkuj možnosti, které odpovídají tvému chování na internetu. (můžeš zaškrtnout i více možností)

- a) nezveřejňuji osobní informace
- b) vždy se z počítače odhlašuji
- c) průběžně si měním přihlašovací údaje a hesla
- d) nepřidávám si do přátel lidi, které neznám
- e) čtu si pravidla užívání internetových stránek

12. Znáš některé z internetových stránek nebo projektů zabývajících se prevencí kyberšikany? (můžeš zaškrtnout i více možností)

- a) Minimalizace šikany
- b) Kyberšikana.eu
- c) Safeinternet.cz
- d) Bezpečně online
- e) Horká linka
- f) Linka pomoci

13. Bylo ti někdy prostřednictvím internetu nebo mobilu ublíženo?

- a) ano
- b) ne (přeskoč na otázku číslo 21)

14. Jakým způsobem ti bylo ublíženo nebo jsi byl zesměšněn? (můžeš zaškrtnout i více možností)

- a) útočným nebo urážejícím emailem
- b) vytvořením nelichotivých webových stránek o tobě
- c) útočnou nebo zesměšňující SMS zprávou
- d) vytvořením pomlouvačného blogu o tobě
- e) vyvěšením nelichotivého videa (fotografie) na internet
- f) pomlouváním v chatovací místnosti
- g) opakovanými obtěžujícími telefonáty nebo prozváněním
- h) zesměšněním nebo uražením na sociální síti

15. Jak často se to stalo?

- a) jednou za půl roku
- b) 3-6x za půl roku
- c) každý měsíc
- d) každý týden

16. Jak ses cítil/a, a jak ses choval/a? (můžeš zaškrtnout i více možností)

- a) obavy, strach
- b) byl/a jsem naštvaná
- c) byl/a jsem smutný/á
- d) cítil/a jsem se fyzicky špatně (bolest hlavy, bolest břicha, nechut' k jídlu,...)
- e) choval/a jsem se jinak ke svým kamarádům
- f) choval/a jsem se jinak k rodičům
- g) nechtěl/a jsem chodit do školy
- h) nemohl/a jsem spát
- i) cítil/a jsem se jako obvykle

17. Co jsi udělal/a?

- a) řekl/a jsem těm, kdo mi ubližovali, aby přestali
- b) zasmál/a jsem se tomu a smazal/a to
- c) ohlásil/a jsem nevhodné chování majiteli internetových stránek nebo telefonnímu operátorovi
- d) změnil/a jsem si údaje (heslo, přezdívka, e-mail....)
- e) řekl/a jsem to rodičům
- f) řekl/a jsem to učitelům
- g) řekl/a jsem to kamarádům
- h) řekl/a jsem to policii
- i) zavolala jsem na linku bezpečí nebo tísňové volání
- j) oplatil/a jsem to stejným způsobem
- k) nic jsem s tím nedělal/a a nikomu to neřekla
- l) jiné

18. Jak moc bylo řešení účinné?

- a) problém se vyřešil
- b) problém se dočasně vyřešil, ale znovu se objevil
- c) nepomohlo to

19. Použil jsi někdy některý z následujících prostředků k zesměšnění nebo urážení někoho? (můžeš zaškrtnout i více možností)

- a) email
- b) vytvořil/a jsem nelichotivé stránky
- c) SMS zprávy
- d) vytvořil/a jsem pomlouvačný blog dotyčné/m
- e) vyvěsil/a jsem na internet video (fotografii), za které se dotyčný/á styděl/a
- f) pomluvy v chatovací místnosti
- g) opakované obtěžující telefonáty nebo prozvánění
- h) zesměšnění či urážení na sociální síti
- i) žádný (otázky 22 a 23 nevyplňuj)

20. Jakou formu/formy útoku jsi použil/a?(můžeš zaškrtnout i více možností)

- a) opakovaně jsem rozesílal/a zprávy s urážlivým obsahem
- b) rozšiřoval/a jsem nepravdivé informace, drby
- c) odcizil/a jsem něčí počítačové údaje a pod těmito údaji jsem rozesílal/a materiály
- d) rozšiřoval/a jsem mobilem nebo na internetu soukromé informace bez souhlasu majitele
- e) donutil/a jsem někoho k vyzrazení tajemství
- f) podařilo se mi na internetu někoho vyloučit ze skupiny (z chatovací místnosti, z online skupiny, hry,...)
- g) opakovaně jsem někomu vyhrožoval/a a zastrašoval/a ho/ji
- h) nadával/a jsem někomu, snažil/a se ho rozčítit
- i) jiné

21. Co tě k tomu vedlo?

- a) odplata za to stejné chování
- b) zábava
- c) chtěl/a jsem si dokázat, že to zvládnou
- d) netušil/a jsem, že se jedná o kyberšikanu

PŘÍLOHA P II: KOMU BYCH POSLAL JAKOU ZPRÁVU

Aktivita č. 1 – Komu bych poslal jakou zprávu

Cíl činnosti: Uvědomění si prožívání emocí a jejich projevů. Přemýšlení o tom, že na emoce reagujeme určitým způsobem, a to zejména při komunikaci. Vedení k zodpovědnosti za své jednání, zejména při používání moderních komunikačních technologií. Tato aktivita také může dopomoci k jednoduché diagnostice úrovně pracovního tempa, pozornosti, pečlivosti a zodpovědnosti za samostatně konanou práci.

Časová dotace: 45 min., práce jednotlivců.

Pomůcky: Papír formátu A4 s předtištěným obrysem tří siluet.

Pracovní postup: Žáci si vyberou, která silueta představuje dobrého, laskavého spolužáka, která spokojeného a která rozzlobeného. Platí pravidlo individuální volby dle vlastní fantazie. Na druhou stranu papíru píšou zprávy/vzkazy fiktivním spolužákům. Žáci se zamýšlejí nad reakcemi na emoce ostatních lidí a jejich projevy v komunikaci. Jak můžeme reagovat, když je někdo rozzlobený? Jak zpravidla reagujeme, když je někdo spokojený? Jak reagujeme, když je k nám někdo laskavý? Napište takové SMS. Následuje předčítání některých zpráv, tuto fázi si moderuje pedagog dle vlastního uvážení.

PŘÍLOHA P III: JÁ OBĚŤ

Aktivita č. 2 – Já oběť

Cíl činnosti: Pěstování schopnosti vcítění se do pozice oběti.

Časová dotace: 45 min, práce jednotlivců.

Pomůcky: Papír formátu A4 s předtištěným obrysem postavy a komiksové bubliny, pastelky, psací potřeby.

Průběh: Předtištěnou figuru žák dokreslí a vybarví tak, aby byla podobná co nejvíce jemu samotnému. Dokresluje a vybarvuje dle vlastní fantazie, v níž si představuje sám sebe v roli oběti kyberšikany. Do bubliny napíše, jak by se cítil jako oběť kyberšikany, zaměřujeme se na prožívání, tedy co nejreálnější pocity. Dále je do bubliny možno vpisovat žákovy myšlenky (myšlenky oběti) a vzkazy jeho tyranům, popřípadě dospělým z žákova okolí. Počet bublin si žák může určovat podle množství svých vyjádření. V závěru probíhá interpretace vždy několika pocitů, myšlenek, vzkazů tyranům nebo dospělým. Žáci se střídají, aby se dostalo prostoru co největšímu počtu z nich. Pracovní listy si pedagog ponechá pro svou potřebu, z obsahu bublin je možno vyčíst nejrůznější informace.

Poznámka: Vedeme žáky k co nejrozvinutějším vyjádřením.

PŘÍLOHA P IV: JAK JE SNADNÉ UBLÍŽIT

Aktivita č. 3 – Jak je snadné ublížit

Cíl činnosti: Uvědomit si, jak snadné je někomu ublížit prostřednictvím moderních komunikačních technologií (mobilní telefon, mail, chat, Skype) a jak bezbranná a bezmocná se v tu chvíli cítí oběť.

Časová dotace: 2 x 45 min. (dvouhodinovka), práce skupin.

Pomůcky: Silnější papír formátu A1 (např. balící), silné popisovače (4 barvy pro každou skupinu).

Průběh: Žáci se rozdělí do samostatných pracovních skupin po čtyřech. Pracoviště by měla být od sebe co nejvzdálenější

Krok 1: Vytvořte si dva fiktivní žáky, např. Petr a Pavel.

Krok 2: Petr pronásleduje Pavla prostřednictvím SMS, mailem, očerňuje jej na Facebooku. Dohodněte se, jaké je téma/obsah pronásledování. Napište sérii zpráv (SMS, MMS, mail...), kterými Petr pronásleduje Pavla. Zprávy jsou zpočátku mírné, jejich závažnost, agresivita postupně roste. Žáci vytvoří cca 10 zpráv. Vybraná skupina přečte sérii těchto zpráv.

Krok: Napište co nejvíce pocitů, jak se asi cítí Petr (tyran, agresor, útočník). Jiná skupina přečte, jaké pocity přisoudila Petrovi.

Krok 4: Napište co nejvíce pocitů, jak se asi cítí Pavel (oběť). Další skupina přečte, jaké pocity přisoudila Pavlovi.

Krok 5: Co nejpodrobněji vypoďte (nakreslete) Petra a Pavla na základě vámi uvedených pocitů.

Krok 6: Galerie – přehlídka prací ostatních skupin. Diskuse na toto téma, příklady z vlastního života.

Krok 7: Domácí úkol – napsat na zvláštní papír, následně odevzdat učiteli:

1/ jak by se měl Pavel bránit proti Petrovu agresivnímu jednání

2/ čeho se Petr dopouští z hlediska sociálních norem a z hlediska právních norem

3/ jaké důsledky hrozí Petrovi (z hlediska školního řádu a z hlediska trestně právního)

4/ jak by se sami zachovali, kdyby se ocitli v Pavlově situaci. Se získanými údaji, informacemi může pedagog dále pracovat.

PŘÍLOHA P V: RUKA BEZPEČÍ

Aktivita č. 4 – Ruka bezpečí

Cíl činnosti: Poskytnout žákům jednoduchý návod, jak si vybrat a zapamatovat, na koho z blízkých dospělých se mohou obrátit v případě jakéhokoliv ohrožení.

Časová dotace: 45 min., práce jednotlivců.

Pomůcky: Papír formátu A4 s předtištěným obrysem dětské figury, pastelky, pero.

Průběh: Předtištěnou figuru žák dokreslí a vybarví tak, aby byla podobná co nejvíce jemu samotnému. Do volného prostoru si obkreslí vlastní ruku. Po zralé úvaze do každého z prstů zapíše jména pěti dospělých lidí, kterým důvěřuje, a kterým se bez obav může svěřit, kdyby se z nějakého důvodu cítil ohrožen (někdo ze spolužáků mu vyhrožuje, někdo mu posílá nepříjemné SMS, maily, někdo se mu posmívá, schovává věci, bere peníze apod.) Potom si vybere tři, na které by se obrátil v příslušném pořadí podle míry důvěry. Je potřeba se ujistit, zda žáci porozuměli, že když některá z osob není přítomna, neposlouchá nebo mu v dané věci nevěří, žák se musí obrátit na další osobu, až nalezne někoho, kdo ho bude brát vážně. Tyto tři vybrané prsty (reprezentující prioritní osoby) žák následně ozdobí prstýnky. Pokud znají telefonní čísla, přiřadí je ke jménům zvolených osob, aby věděli, že v případě potřeby mohou dané osobě zatelefonovat. V průběhu činnosti je vhodná diskuse, proč je potřeba mít někoho důvěryhodného, proč je potřebné obrátit se na něj v případě ohrožení, proč je důležité umět si říci o pomoc. Žáci si pracovní list odnášejí s sebou, mohou jej potom mít u sebe nebo si jej mohou pověsit doma. Vhodné je, aby si o tom popovídali s vybranými osobami.

Poznámka: Vybraní blízcí dospělí (maminka, babička, otec, teta z dětského domova, učitelka...) by měli mít skutečnou možnost v prospěch žáka intervenovat (uvedení otce, který žije s jinou rodinou v jiném městě nebo státě není příliš vhodné).